

Ministerstwo Pracy
i Polityki Społecznej

**KRAJOWY PLAN DZIAŁANIA
NA RZECZ
EUROPEJSKIEGO ROKU AKTYWNOŚCI OSÓB STARSZYCH
I SOLIDARNOŚCI MIĘDZYPOKOLENIOWEJ 2012
W POLSCE**

WARTO BYĆ AKTYWNYM... BEZ WZGLĘDU NA WIEK

Warszawa, styczeń 2012 r.

Europejski Rok **Aktywności Osób Starszych**
i **Solidarności Międzypokoleniowej 2012**

Słowo wstępne Ministra Pracy i Polityki Społecznej

Zmiany demograficzne w Polsce, podobnie jak w większości krajów Unii Europejskiej wymagają od polityki państwa szczególnego podejścia do spraw starzenia się społeczeństwa.

Inicjatywa Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 (decyzja Parlamentu Europejskiego oraz Rady nr 940/2011/UE z dnia 14 września 2011 r.), jest tym bardziej cenna i uzasadniona, gdyż pozwoli wspólnie na poziomie unijnym i krajowym podejmować dyskusję nad budowaniem właściwego modelu aktywności osób starszych. W działaniach tych niewątpliwie ważne jest podkreślenie roli dialogu i współpracy osób młodych i starszych, która jest podstawą solidarności międzypokoleniowej.

Mam nadzieję, że działania które będziemy podejmować w czasie Roku we współpracy z innymi resortami i instytucjami istotnie przyczynią się do promowania idei aktywności zawodowej i społecznej osób starszych oraz pozwolą na podkreślenie roli solidarności międzypokoleniowej na rzecz rozwoju społecznego i ekonomicznego kraju.

Władysław Kosiniak-Kamysz

Władysław Kosiniak-Kamysz

Słowo wstępne Podsekretarza Stanu - Krajowego Koordynatora Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 w Polsce

Sytuacja demograficzna wielu krajów europejskich, w tym również Polski, sprawia, że bez działań na rzecz dłuższego pozostawania aktywnym zawodowo i społecznie, trudne będzie zapewnienie stabilności systemów zabezpieczenia społecznego, a potencjał osób starszych może w znacznym stopniu zostać niewykorzystany. Upowszechnieniu i promocji tych wyzwań będzie służył Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012. Polska, co zostało zawarte w stanowisku rządu z 2010 r. do Komunikatu Komisji (COM(2010) 462), popiera ideę Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej koordynując działania w związku z ER 2012 w Polsce przygotowało Krajowy Plan Działania na rzecz Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 w Polsce.

Mam nadzieję, że przedstawiony Państwu Plan Działania na rok 2012 przyczyni się do promowania idei aktywności zawodowej i społecznej osób starszych wśród różnych pokoleń, a efekty podjętych działań będą sprzyjały oczekiwanym zmianom w tym zakresie.

Czesława Ostrowska

Czesława Ostrowska

Spis treści

Wprowadzenie.....	4
1. Kontekst krajowy – wyzwania na rzecz aktywności osób starszych.....	4
1.1. Krajowe działania na rzecz osób starszych – wymiar centralny	9
1.2. Działania na rzecz osób starszych - wymiar regionalny i lokalny	29
1.3. Nowe inicjatywy w obszarze aktywności osób starszych oraz promocji działań na rzecz integracji międzypokoleniowej	30
2. Podmioty zaangażowane w działalność na rzecz aktywności osób starszych.....	30
2.1. Administracja publiczna	30
2.2. Organizacje pozarządowe oraz zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego.....	30
3. Działania informacyjne w czasie ER 2012.....	31
4. Aneks.....	34
4.1. Kalendarz wydarzeń centralnych.....	34
4.2. Kalendarz wydarzeń regionalnych.....	35
4.3. Lista inicjatyw Uniwersytetów Trzeciego Wieku.....	36

Wprowadzenie

Działania na rzecz aktywności osób starszych należą do kompetencji państw członkowskich. Jednak warto podkreślić, iż inicjatywy podejmowane na poziomie unijnym mają duże znaczenie dla szerszego upowszechnienia wiedzy o wyzwaniach, przed którymi stoją państwa członkowskie, a także dla wprowadzania do polityki społeczno-ekonomicznej państw członkowskich dobrych praktyk wypracowanych w krajach UE. Jednym z głównych problemów, który został uznany za słabość Europy w strategii Europa 2020, jest proces starzenia się społeczeństw państw europejskich. Idea ER 2012 jest cennym elementem prowadzenia polityki społecznej, w tym polityki rynku pracy, która powinna odpowiadać na główne wyzwania społeczne, a tym samym przyczynić się do realizacji celów społecznych strategii Europa 2020 na poziomie krajowym oraz unijnym.

Inicjatywa Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej w 2012 roku (ER 2012), będzie służyć wymianie doświadczeń i dobrych praktyk w zakresie zwiększania aktywności osób po 60-tym roku życia w wielu zakresach życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego. Ponadto w działaniach na rzecz ER 2012 powinny być zaangażowane różne grupy wieku, aby promować kulturę aktywności zawodowej i społecznej w perspektywie całego życia.

Ważne jest, w ramach ER 2012, promowanie inicjatyw wśród wszystkich zainteresowanych stron, a przede wszystkim w środowisku osób starszych (po 60 roku życia), pracowników 50+, jednostek samorządu terytorialnego, pracodawców, partnerów społecznych oraz organizacji pozarządowych. Ważne jest uwzględnianie potrzeb osób starszych, gdy są jeszcze aktywne na rynku pracy oraz adresowanie do nich narzędzi i instrumentów, aby zapewnić dłuższe utrzymanie ich w aktywności zawodowej. Ponadto dla realizacji aspektu solidarności międzypokoleniowej ważne jest upowszechnianie potrzeb, możliwości oraz zalet większej aktywności zawodowej i społecznej osób starszych wśród wszystkich grup wieku.

Wszelkim działaniom na rzecz osób starszych powinna towarzyszyć idea godnego starzenia się, czyli stosowanie metod aktywizacji osób starszych, dopasowanych do ich kondycji zdrowotnej na różnych etapach starzenia się.¹

1. Kontekst krajowy – wyzwania na rzecz aktywności osób starszych

Działania na rzecz osób starszych mają charakter wieloaspektowy oraz wymagają rozwiązań systemowych. Doświadczenia krajów europejskich z wysokim wskaźnikiem aktywności osób starszych wskazują na znaczną rolę obok instytucji polityki społecznej, tzw. inicjatyw

¹ Z powodu nadchodzących zmian demograficznych zwiększy się liczba osób starszych, które są najbardziej zagrożone z powodu chorób przewlekłych i niepełnosprawności. Liczba tych osób ulegnie podwojeniu z 1,9 mln (2012) do 4 mln (2030) powoduje to konieczność podjęcia działań w kierunku aktywizacji społecznej i zawodowej oraz wyzwań związanych ze sformułowaniem strategii na rzecz starzenia się w zdrowiu.

oddolnych, realizowanych głównie przez instytucje trzeciego sektora w ramach społeczeństwa obywatelskiego na rzecz promowania aktywności osób starszych.

Starzejące się polskie społeczeństwo stawia przed polityką społeczną nowe wyzwania. W stosunku do osób, które ukończyły pięćdziesiąty rok życia należy kłaść główny nacisk zarówno na tworzenie warunków dla ich dalszego rozwoju osobistego i zawodowego, aktywnego funkcjonowania w społeczeństwie, pełnienia różnych ról społecznych, jak również zachowania ogólnej sprawności.

Priorytetowo należy traktować działania mające na celu zmianę postaw wobec tej grupy społecznej. Szczególną uwagę należy zwrócić na jednostki, które są zagrożone marginalizacją oraz wykluczeniem społecznym. W celu zwiększenia niezależności, aktywności i samodzielności osób starszych konieczne jest ich upodmiotowienie – (*empowerment*), bez którego trudno sobie wyobrazić odniesienie znaczącego sukcesu w realizacji programów mających na celu pełniejszą integrację osób starszych. W tym celu ważne jest wspieranie aktywności osób starszych w życiu publicznym, kulturalnym, działalności wolontariackiej oraz utrzymywaniu dłuższej aktywności zawodowej. Sprzyjają temu również wprowadzane zmiany prawne, które umożliwiają powstawanie różnego rodzaju aktywizujących form wsparcia osób starszych oraz różne inne formy pomocy dla osób, które tracą sprawność w rozwiązywaniu problemów życia codziennego. Obecnie działania wielu podmiotów pomocy społecznej wychodzą naprzeciw tym potrzebom, jednak ze względu na wzrastającą liczbę osób wymagających pomocy działania powinny być zintensyfikowane i skoordynowane pomiędzy służbami pomocy społecznej oraz partnerami społecznymi. Za priorytetowe należałoby uznać działanie polegające na rozwijaniu szerokiego wachlarza usług opiekuńczych, głównie wobec osób starszych, samotnych i nieporadnych w codziennym życiu, które nie mogą liczyć na wsparcie bliskich podczas wykonywania codziennych czynności.

Wyzwania demograficzne

W Polsce utrzymuje się okres głębokiej depresji urodzeniowej. Od 1989 r. poziom reprodukcji nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń. Stabilność demograficzną zapewnia współczynnik dzietności kształtujący się na poziomie 2,1-2,15, tj. kiedy w danym roku na jedną kobietę w ciągu całego okresu rozrodczego (w wieku 15-49 lat) przypada średnio 2 dzieci. W 2010 r. współczynnik dzietności wynosił 1,38 (w 2009 r. – 1,40), co oznacza wzrost o 0,16 w stosunku do odnotowanego w 2003 r., który był najniższy od ponad 50 lat.

Począwszy od 1992 r. obserwuje się w Polsce nieprzerwany wzrost średniej długości życia. Przewiduje się, że chłopcy urodzeni w 2010 r. osiągną średnio wiek 72,1 lat, dziewczynki zaś – 80,6 lat. W stosunku do 1990 r. trwanie życia mężczyzn wydłużyło się o 5,9 lat, zaś kobiet o 7 lat. Nadal utrzymuje się duża różnica między trwaniem życia mężczyzn i kobiet – ok. 8,5 roku. Rezultatem przemian w procesach demograficznych jest gwałtowne zmniejszanie się liczby dzieci i młodzieży (0–17 lat). Sytuacja ta w 2009 r. miała swoje dalsze

odzwierciedlenie w zmniejszonym udziale tej grupy osób w ogólnej liczbie ludności, tj. do poziomu ok. 18,7% (w 1990 r. – 29%; w 2005 r. – ok. 21%).

Szczególnie duże zmiany można zaobserwować w grupie osób w wieku produkcyjnym (kobiety 18–59 lat, mężczyźni 18–64 lata). Z danych za 2010 r. wynika, że od 1990 r. odsetek osób w wieku zdolności do pracy (w ogólnej liczbie ludności) wzrósł o ponad 6 pkt. proc., tj. z poziomu 58,2% do 64,4% (w 2000 r. wynosił prawie 61%), przy czym tempo przyrostu tej grupy ludności jest coraz wolniejsze. Jednocześnie występuje proces starzenia się zasobów siły roboczej. Jest to spowodowane coraz większym udziałem osób w niemobilnym wieku produkcyjnym (tj. powyżej 44 roku życia) oraz poprodukcyjnym (60/65 lat i więcej) w ogóle ludności. W 2010 r. łączny udział ludności w tych grupach wieku wynosił 41,1%. Sam udział osób w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety 60 lat i więcej) w ogólnej populacji wyniósł 16,9% (w 2000 r. – prawie 15%, a w 1990 r. niespełna 13%).

Zmiany w strukturze wieku ludności oznaczają także istotne wyzwania dla systemu zabezpieczenia społecznego. Starzenie się społeczeństwa oznacza konieczność zwiększenia transferów socjalnych na rzecz tej grupy ludności (co wynika z potrzeby wypłaty świadczeń emerytalno-rentowych, zapewnienia odpowiedniego zakresu usług zdrowotnych i opiekuńczych).

Syntetycznym miernikiem pokazującym wydolność systemu zabezpieczenia społecznego jest współczynnik obciążenia demograficznego ogółem, pokazujący liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym (przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym) przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym. Z perspektywy systemów zabezpieczenia społecznego istotne jest także to, jak kształtuje się współczynnik obciążenia osób w wieku poprodukcyjnym (kobiety w wieku 60 lat i więcej; mężczyźni w wieku 65 lat i więcej), które są przede wszystkim beneficjentami różnego rodzaju świadczeń społecznych. W 2010 r., na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 55 osób w wieku nieprodukcyjnym (tj. 26 osób w wieku poprodukcyjnym oraz 29 w wieku do 17 lat), podczas gdy w 2000 r. współczynnik ten wynosił 64, (24 – dla poprodukcyjnego i 40 – przedprodukcyjnego), a w 1990 r. aż 74, (22 – dla poprodukcyjnego i 52 – przedprodukcyjnego).

Obserwowany od połowy lat osiemdziesiątych spadek liczby urodzeń, szczególnie intensywny do 2003 r. oraz korzystne zmiany w procesie umieralności, przyniosły trwałe zmiany w strukturze wieku ludności. Natomiast korzystne zmiany demograficzne, jakie miały miejsce po 2003 r. tj. przede wszystkim wzrost liczby urodzeń oraz nowozawartych małżeństw – mogą wskazywać na przełom w dotychczasowym strukturze ludności. Jednakże dla Polski perspektywa szybkiego wyjścia z głębokiej depresji demograficznej wydaje się bardzo odległa, bowiem dzietność kobiet w naszym kraju kształtuje się na najniższym poziomie wśród krajów europejskich. Jednocześnie coraz więcej młodych osób wyjeżdża z Polski z zamiarem pozostania za granicą przez dłuższy czas.

Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), w 2035 r. ludność Polski osiągnie 35 993 tys. osób, co będzie stanowiło 94,4% stanu z 2007 r.² Aż 90% przewidywanego spadku wielkości populacji będzie dotyczyło miast. Zmiany w intensywności urodzeń i zgonów spowodują utrzymywanie się dodatniego przyrostu naturalnego do 2013 r. W kolejnych latach jednak – wraz z postępującymi niekorzystnymi zmianami w strukturze ludności według wieku oraz zmniejszaniem się liczby kobiet w wieku rozrodczym – przewidywany jest ujemny przyrost naturalny, który z każdym kolejnym rokiem będzie się pogłębiał. GUS prognozuje, że wzrost liczby urodzeń będzie występował do 2011 r., zaś w kolejnych latach liczba urodzeń będzie się systematycznie zmniejszała, osiągając w 2035 r. wielkość 272,5 tysiąca, a więc blisko 30% mniej niż w 2007 r.

Wydłużanie się przeciętnego trwania życia, przy jednoczesnym niskim poziomie dzietności, będzie miało odzwierciedlenie w niekorzystnych zmianach w strukturze wieku ludności. W perspektywie najbliższych dwudziestu kilku lat nastąpi gwałtowny proces starzenia się ludności. GUS przewiduje znaczący ubytek ludności w wieku produkcyjnym: począwszy od 2010 r. w ciągu 15 lat liczebność tej grupy zmniejszy się o 2 946 tys., przy czym maksymalny ubytek, 1.215 tys. osób, jest nastąpi pomiędzy latami 2015 i 2020. Do 2035 r. zmniejszenie populacji osób w wieku produkcyjnym prognozowane jest na 3 806 tys. osób, zaś ludności w wieku mobilnym aż o 4 433 tys.

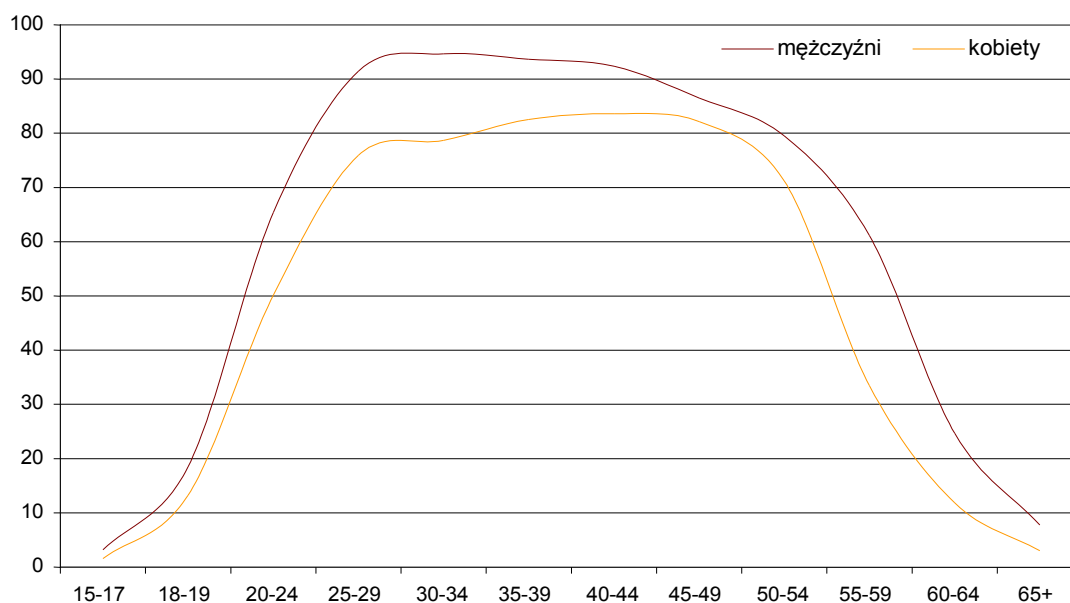
Wyzwania dla rynku pracy

Przy powyżej opisanych tendencjach demograficznych, szczególnej wagi nabiera zatrzymanie na rynku pracy osób, które w okresie do 2020 r. będą zasilać grupy wieku 55-59 oraz 60-64 lata (obecnie grupy wieku przedemerytalnego). Ich pozostawanie na rynku, czyli odraczenie momentu przejścia na emeryturę, zależy nie tylko od indywidualnej sytuacji rodzinnej i osobistej, statusu na rynku pracy, przebiegu kariery zawodowej, czy rodzaju i wysokości świadczeń społecznych. Jest także określone przez zasób kapitału ludzkiego, determinującego możliwości pozostawania w zatrudnieniu i cechy struktur ich zatrudnienia, określane przez strukturę popytu na pracę.

W 2010 r. współczynnik aktywności zawodowej, obliczany jako udział aktywnych zawodowo w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej, kształtował się na poziomie 55,8% i był wyższy o 0,9 pkt proc. w stosunku do poprzedniego roku. W grupie mężczyzn wynosił 64,1%, zaś kobiet – 48,2%. Aktywność zawodowa była nieznacznie wyższa w miastach (55,9%) niż na wsi (55,5%).

² Dane na podstawie publikacji: *Prognoza ludności na lata 2008 – 2035*, GUS, Warszawa, 2009.

Wykres 1. Współczynnik aktywności zawodowej wg wieku i płci w 2010 r. (w %)

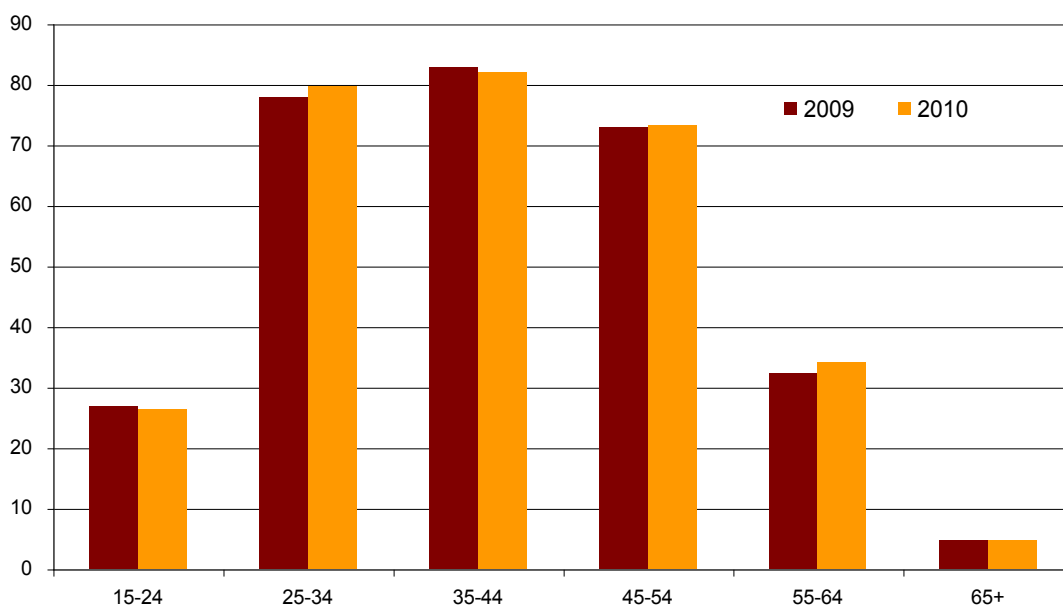

Źródło: Opracowanie własne DAE MPiPS na podstawie BAEL (dane średnioroczne).

Najwyższą aktywnością w 2010 r. charakteryzowały się osoby w wieku 25-49 lat, dla których współczynnik aktywności wyniósł 86,1%, tj. o 0,5 pkt. proc. wyżej niż przeciętnie w 2009 r. Zauważalny jest skok aktywności między grupami wieku 15-19 lat oraz 20-24 lata. Różnica między nimi wynosi 49,8 pkt. proc. i wynika w głównej mierze z podejmowania pracy przez osoby, które ukończyły szkołę na poziomie średnim i nie kontynuują nauki. Jednocześnie obserwujemy silny spadek aktywności po przekroczeniu granicy 49 lat, zwłaszcza między grupami 50-54 lata oraz 55-59 lat (25,5 pkt. proc.). Niska aktywność i szybkie wycofywanie się z rynku pracy osób w wieku nie mobilnym jest jednym z podstawowych problemów polskiej gospodarki. Według szacunków Eurostatu, w 2009 r. przeciętny wiek wycofywania się z rynku pracy w krajach UE-27 wyniósł 61,4 lat. Najpóźniej aktywność ekonomiczną kończą mieszkańcy nienależącej do UE Islandii, którzy średnio w wieku 64,8 lat przechodzą na emeryturę. Niewiele mniejszym wiekiem wykazują się mieszkańcy Szwecji – 64,3 lata. Spośród krajów UE najwyższe wskaźniki charakteryzują Holandię (63,5), Wielką Brytanię (63,0), Cypr, Estonię, Danię i Hiszpanię (ponad 62 lata). Znacznie poniżej średniej wypadają natomiast Słowacja (58,8), Węgry (59,3), Francja (60,0). Dla przykładu, wskaźnik ten dla Polski w 2007 r. wynosił 59,3 lata³.

³ Eurostat nie prezentuje wyników dla Polski za lata 2008-2009.

Wykres 2. Wskaźnik zatrudnienia wg grup wieku w 2009 r. i 2010 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne DAE MPiPS na podstawie BAEL (dane średnioroczne).

Ryzyko wykluczenia społecznego

Niska aktywność zawodowa osób starszych oraz wczesne wycofywanie się z rynku pracy istotnie przyczynia się do pogorszenia warunków życia w starszym wieku.

Z jednej strony wczesna dezaktywizacja skutkuje niższym uposażeniem emerytalnym na starość, z drugiej wcześniejsze wycofanie z rynku, któremu nie towarzyszy aktywność społeczna powoduje pasywność życia osób starszych. To są główne czynniki, które w konsekwencji mogą prowadzić do wykluczenia społecznego m.in. wykluczenia finansowego czy cyfrowego.

Ważną rolę w tym aspekcie pełni współpraca międzypokoleniowa (element wspierający solidarność międzypokoleniową), gdzie te dwie grupy wieku mogą wzajemnie się uzupełniać w zakresie przekazywania wiedzy i doświadczenia – różnego ze względu na wiek, a cennego dla obu stron.

1.1. Krajowe działania na rzecz osób starszych – wymiar centralny

Działania mające na celu wspieranie osób starszych w ich wysiłkach zmierzających do zachowania i zwiększenia ich aktywności stanowią istotny element polityki społecznej państwa. Wzrost udziału tych osób w społeczeństwie wymaga właściwego podejścia do tego wyzwania, przed którym stoi większość krajów UE. Ważnym aspektem jest zmiana nastawienia, w tym likwidacja negatywnych stereotypów o roli i miejscu osób starszych w społeczeństwie i gospodarce⁴.

⁴ W czasie Przewodnictwa Polski w Radzie UE przyjęto konkluzje o tzw. pozytywnych aspektach procesów

Ludzie starsi tworzą grupę wobec której należy stosować zróżnicowane podejście (już choćby uwzględniając dużą rozpiętość wieku osób starszych, w tym specyfikę aktywności osób najstarszych). Z jednej strony zachęcać i stwarzać warunki do utrzymywania jak najdłuższej aktywności osobistej, zawodowej i społecznej, z drugiej natomiast zapewniać wsparcie i opiekę osobom niesamodzielnym. Władze publiczne oraz podmioty społeczeństwa obywatelskiego powinny podjąć kroki mające na celu rozwijanie różnych form wsparcia społecznego zmierzającego do profilaktyki dezaktywizacji osób starszych, ale także utrzymanie jak najdłuższej aktywności zawodowej i społecznej. Ponadto ważne są działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa socjalnego poprzez m.in. poprawę dostępności i jakości wsparcia osób starszych. Celem polityki społecznej powinno być stworzenie takich rozwiązań, które uwzględniają potrzeby i problemy występujące na różnych etapach starości.

Ważne jest zatem budowanie nowego podejścia do procesu starzenia się oraz wskazywanie na szanse na poziomie krajowym i lokalnym dla rozwoju sektora tzw. silver economy. Ponadto ważne jest również wspieranie działań mających na celu zmianę podejścia do osób starszych i procesu starzenia się w wymiarze indywidualnym i społecznym.

Cele związane z działaniami na rzecz poprawy aktywności osób starszych powinny promować:

- dłuższą aktywność zawodową, której powinny towarzyszyć odpowiednie instrumenty rynku pracy oraz działania po stronie pracodawców;
- aktywne zaangażowanie w życie społeczności lokalnych, które przyczynią się do rozwoju zainteresowań osób starszych;
- działalność wolontarystyczną, która pozwoli na wykorzystanie ich potencjału;
- zdrowego stylu życia oraz aktywności fizycznej, które pozwalają na wydłużanie czasu pozostawania niezależnym;
- integracji międzypokoleniowej (działalność sprzyjająca wzajemnemu uczeniu się osób młodych i starszych);
- promowania aktywnego uczestnictwa w sferze usług społecznych (działalność osób starszych na rzecz osób starszych).

Działania w obszarze aktywności ludzi starszych są realizowane na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym, przy uwzględnieniu komplementarnej roli sektora publicznego i niepublicznego, zwłaszcza organizacji pozarządowych.

Elementy polityki na rzecz osób starszych realizowane są wieloaspektowo od poziomu polityki rynku pracy, systemu podatkowego, systemu edukacji, rozwiązań infrastrukturalnych po działalność państwa w obszarze turystyki, sportu, kultury czy wolontariatu.

Rynek pracy

Na poziomie polityki rynku pracy działania na rzecz starszych pracowników realizowane są głównie w ramach Programu 50+ oraz aktywnej polityki rynku pracy.

Głównym procesem zwiększania aktywności zawodowej osób starszych w Polsce jest realizacja Programu *Solidarność Pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+*. Został on przyjęty przez Radę Ministrów w październiku 2008 r. Od tego czasu zrealizowano 10 zadań legislacyjnych pozostających w kompetencjach Ministra Pracy i Polityki Społecznej oraz 1 zadanie o charakterze informacyjnym. Dzięki temu stworzono lepsze, bardziej przyjazne aktywności osób po 50 roku życia otoczenie instytucjonalne, tzn:

- wprowadzono zwolnienia ze składek na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń pracowniczych dla pracodawców zatrudniających osoby 50+, a także skrócono okres choroby, za który pracodawca opłaca wynagrodzenie, co spowodowało obniżenie kosztów pracy;
- wprowadzono ułatwienia dla podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez pracowników oraz rozwiązania służące upowszechnieniu kształcenia ustawicznego osób bezrobotnych i poszukujących pracy w wieku 50 i więcej lat. Dzięki temu osoby starsze będą mogły dłużej i produktywniej pracować, zachowując wysoki poziom satysfakcji z pracy;
- wprowadzono w życie przepisy ograniczające liczbę osób uprawnionych do wcześniejszego przejścia na emeryturę, dzięki czemu podwyższony zostanie efektywny wiek emerytalny;
- stworzono warunki do rozwoju opieki nad dziećmi przyczyniając się do przeciwdziałania przedwczesnej dezaktywizacji osób starszych zmuszonych do przerwania kariery w związku z koniecznością podjęcia się opieki nad np. wnukami.

Ponadto prowadzono na szeroką skalę inne działania, m.in. o charakterze szkoleniowym. Do 2010 r. udało się przeszkolić ponad 106 tys. osób w wieku 45/50+. Obecnie w ramach programu realizowane są 32 zadania o bardzo szerokim zakresie (od szkoleniowych po innowacyjne służące aktywizacji osób starszych).

Od rozpoczęcia realizacji programu można zaobserwować pozytywne zmiany w zakresie sytuacji osób starszych na rynku pracy. Podwyższył się przeciętny wiek przechodzenia na emeryturę oraz wyjścia z rynku pracy. Poziom wskaźnika zatrudnienia w grupie wieku 55-64 wzrósł o 2,4 pkt. proc. (z 31,6 % w 2008 r. do 34% w 2010 r.). Wynika to przede wszystkim z szybkiego wzrostu zatrudnienia wśród kobiet z tej grupy wieku, aż o 3,5 pkt. proc. (z 20,7 % w 2008 r. do 24,2% w 2010 r.). Nieznacznie poprawił się także udział osób w wieku 45-64 lata podnoszących swoje kwalifikacje (z 1,4% do 1,9%). Zmiany wskaźników pokazują, że obrany kierunek jest słuszny, jednak ich poziom wskazuje jak wiele jest jeszcze do zrobienia⁵.

⁵ W I kwartale 2011r. w grupie wieku 55-64 wskaźnik zatrudnienia osiągnął zaledwie 35,5%, co stanowi jeden z najniższych poziomów w całej Unii Europejskiej. Niemal 62% tej grupy wieku stanowią osoby bierne, a główną przyczyną ich bierności (ponad 61%) jest emerytura. Sytuacja ta jest zróżnicowana pod względem płci. W grupie wieku 55-64 biernych jest niespełna połowa mężczyzn i ponad 72% kobiet. Ponad 2/3 biernych kobiet w tej grupie wieku jest na emeryturze, a w przypadku mężczyzn jest to niespełna połowa.

Celem podejmowanych działań w zakresie aktywnej polityki rynku pracy jest m.in. przywracanie aktywności zawodowej osób starszych, które pozostają w bezrobociu lub są nim zagrożone.

Działania takie są podejmowane przez publiczne służby zatrudnienia w wielu obszarach – zarówno w obszarze pośrednictwa pracy, jak też doradztwa zawodowego czy szkoleń. Pozwalają one na adresowanie do osób starszych wyspecjalizowanych i indywidualizowanych usług.

Rozwiązania na rzecz zatrudniania osób starszych obejmują również wsparcie dla pracodawców inwestujących w rozwój zawodowy starszych pracowników.

- pracodawcy, którzy utworzyli fundusz szkoleniowy, mogą ubiegać się o częściową refundację ze środków Funduszu Pracy kosztów wydanych na szkolenia dla swoich pracowników;
- aby zachęcić pracodawców do inwestowania w szkolenia starszych pracowników wielkość refundacji kosztów szkolenia osób w wieku powyżej 45 roku życia jest prawie dwukrotnie wyższa, niż w przypadku dofinansowania kosztów szkoleń młodszych pracowników. Pracodawca może otrzymać refundację 80% kosztów szkolenia osób w wieku 45 lat i powyżej (do 300% przeciętnego wynagrodzenia).

Osoba pracująca w wieku 45 i więcej zyskuje status osoby uprawnionej, której oferowane są te same usługi szkoleniowe, co wobec osób bezrobotnych i poszukujących pracy. Osoby pracujące w wieku 45+ , które zarejestrują się w urzędzie pracy mogą skorzystać z:

- darmowego szkolenia tzw. grupowego, które na zlecenie urzędu pracy realizuje instytucja szkoleniowa (zgodnie z planem szkoleń urzędu) lub mogą wskazać na wolnym rynku usług szkoleniowych ofertę , którą są zainteresowani i – po złożeniu wniosku (wraz z określeniem celu uczestnictwa) - mogą liczyć na sfinansowanie kosztów tego szkolenia do wysokości 300% przeciętnego wynagrodzenia;
- finansowania kosztów egzaminów umożliwiających otrzymanie świadectw, dyplomów, zaświadczeń, uprawnień zawodowych i kosztów uzyskania licencji zawodowych- do wysokości 300% przeciętnego wynagrodzenia;
- finansowania kosztów dojazdu na tego typu egzaminy;
- wskazania studiów podyplomowych, w których chcą uczestniczyć i – po złożeniu wniosku (wraz z określeniem celu uczestnictwa - mogą liczyć na sfinansowanie kosztów tych studiów do wysokości 300% przeciętnego wynagrodzenia;
- pożyczki na sfinansowanie kosztów szkolenia do wysokości 400% przeciętnego wynagrodzenia. Pożyczka jest nieoprocentowana do spłacenia w ciągu 18 miesięcy.

Na poziomie rynku pracy oraz rozwiązań skierowanych do osób starszych, ważny jest również dialog prowadzony z pracodawcami w zakresie wypracowania metod korzystania z potencjału tych osób na rynku pracy. Ponadto ważne dla sytuacji osób starszych i ich zatrudnienia są działania w obszarze społecznej odpowiedzialności biznesu na rzecz realizacji potrzeb pracowniczych oraz społeczności lokalnych.

Ponadto, jednym z kluczowych elementów działania państwa na rzecz dłuższej aktywności pracowników 50+ jest system opieki nad dzieckiem. Działania na rzecz poprawy systemu opieki nad nieletnimi mają służyć wspieraniu rozwoju zróżnicowanych form opieki nad dzieckiem do lat 3 (żłobki, dzienny opiekun, klub dziecięcy, niania), a pośrednio prowadzić m.in. do przeciwdziałania dezaktywizacji zawodowej osób po 50 roku życia, które jako babcie/dziadkowie, często zmuszeni sytuacją zawodową i materialną swoich potomków oraz brakiem dostatecznie rozwiniętej infrastruktury związanej z opieką nad małymi dziećmi, rezygnują z dotychczasowego zatrudnienia w celu sprawowania osobistej opieki nad wnukami. Jedną z możliwych form zatrudnienia dla takich osób jest opiekun dzienny.

Dodatkowo ważny jest również aspekt aktywności zawodowej osób starszych z orzeczoną niepełnosprawnością, wobec których mają zastosowanie rozwiązania prawne dotyczące m.in. otrzymania środków na podjęcie działalności gospodarczej refundacji składek, przystosowania stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej.

Jednym z instrumentów przeciwdziałania wcześniejszej niezdolności do pracy jest umiejętne zarządzanie wiekiem (w przedsiębiorstwie, firmie, organizacji itp.). W jego zakres wchodzi inicjatywy związane z: rekrutacją, kształceniem, rozwojem zawodowym, ochroną zdrowia oraz organizacją i warunkami pracy. Ten ostatni element to istotny obszar w kontekście zmieniających się potrzeb i możliwości starszych pracowników. Zmiany, które powinny być wprowadzane przez pracodawcę w tym aspekcie, to przede wszystkim lepsze dostosowywanie stanowisk pracy do pracowników starszych i częstsze ich kontrole, oddawanie pracownikom starszym większej swobody w planowaniu swojej pracy oraz możliwość pracy w elastycznym czasie. Wprowadzanie takich i podobnych działań może przyczynić się do lepszego godzenia pracy z życiem pozazawodowym, a tym samym pozytywnie wpływać na stan zdrowia, motywację, jakość życia, spadek absencji, wzrost wydajności, a co za tym idzie wydłużanie aktywności zawodowej, opóźnianie przejścia na emeryturę i w związku z tym optymalne maksymalizowanie zasobów pracy.

W centralnym Instytucie Ochrony Pracy – Państwowym Instytucie Badawczym planuje się przeprowadzenie, w drugiej połowie 2012 r., szkolenia pilotażowego nt. zasad promowania aktywności zawodowej pracowników starszych (50+), skierowanego do pracodawców lub ich przedstawicieli (ok. 20 osób). W ramach szkolenia omówione zostaną wyżej wymienione elementy zarządzania wiekiem, które przyczynią się do utrzymania aktywności zawodowej pracowników starszych.

System zabezpieczenia społecznego

W Polsce nie ma wyodrębnionego systemu pomocy społecznej na rzecz osób starszych. Osoby starsze korzystające z niego na ogólnych zasadach, posiadając analogiczne uprawnienia do korzystania ze świadczeń jak inne grupy społeczne.

System ubezpieczeń społecznych stosuje podejście zachęcające do wydłużania aktywności zawodowej, poprzez wprowadzenie formuły naliczania wysokości świadczenia emerytalnego sprzyjającej odkładaniu momentu przejścia na emeryturę. Przedłużenie okresu aktywności zawodowej oznacza powiększanie gromadzonego na indywidualnym koncie ubezpieczonego

kapitału. W konsekwencji świadczenie emerytalne będzie rosło, co powinno wpływać na zachowania ubezpieczonych w zakresie kontynuowania aktywności zawodowej.

Świadczenia opiekuńcze, których beneficjentami są m.in. osoby starsze

Do świadczeń tych zaliczamy zasiłek pielęgnacyjny i dodatek pielęgnacyjny. Zasiłek pielęgnacyjny przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji i przyznawany m. in. osobom w wieku powyżej 75 lat oraz świadczenie pielęgnacyjne przyznawane osobom, które nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Dodatek pielęgnacyjny przyznawany jest osobom uprawnionym do emerytury lub renty, z orzeczeniem o całkowitej niezdolności do pracy lub samodzielnej egzystencji oraz osobom, które ukończyły 75 lat. Przeciętna liczba wypłaconych zasiłków pielęgnacyjnych w 2010 r. - 873 tys., w 2009r. – 836 tys.; świadczeń pielęgnacyjnych w 2010 r. - 108 tys., w 2009 r. - 68 tys.⁶

Zdrowie

W coraz większej liczbie krajów, w tym w Polsce, jesteśmy świadkami dokonującej się transformacji demograficzno-epidemiologicznej. Polega ona na zmianie zachodzącej od stanu wysokiej rozrodczości z wysoką umieralnością do stanu niskiej rozrodczości z niską umieralnością. Skutkuje to wydłużeniem oczekiwanego trwania życia i wzrostem udziału ludzi starszych w populacjach. Wzorcowi temu towarzyszy transformacja epidemiologiczna ze stanu dominacji chorób zakaźnych z wysoką umieralnością okołoporodową matek i niemowląt do stanu dominacji chorób przewlekłych, typowych dla wieku starszego. Sprzyjają temu zmiany cywilizacyjne i światowa rewolucja technologiczna, postępy w promocji zdrowia, profilaktyce, wczesnej diagnostyce i leczeniu chorób, w tym rehabilitacji, które procentują wydłużeniem życia, ale najczęściej kosztem generowania chorób przewlekłych i niepełnosprawności. Wspomniana transformacja epidemiologiczna towarzyszy wszystkim starzejącym się populacjom, ponieważ ryzyko chorób zależnych od wieku wzrasta wraz z przyrostem wieku chronologicznego, a faktycznie wieku biologicznego, który usposabia do patologii. Od wczesnej dorosłości ludzie narażeni są na coraz liczniejsze schorzenia przewlekłe, które narastają i kumulują się w starości. Deficyty funkcjonalne manifestują się nie tylko w określonych organach dotkniętych chorobą, ale przekładają się na dysfunkcje całego człowieka w sferze fizycznej, psychicznej i społecznej. Z powodu niesprawności w następstwie współistnienia wielu chorób w starości, stan zdrowia tej grupy wiekowej częściej określa się w wymiarze funkcjonalnym, aniżeli rejestru chorobowości, czy umieralności. Czyni się to ze względów pragmatycznych, ponieważ określony poziom i rodzaj niesprawności determinuje rodzaj i zakres interwencji terapeutycznej, pielęgnacyjnej, rehabilitacyjnej, protezowania, czy dostosowania środowiska do określonej dysfunkcji. Nieustanny proces starzenia się

⁶ Dane MPiPS.

społeczeństwa wpływa na konieczność podejmowania kroków mających na celu dostosowanie środowiska do zmieniających się warunków demograficznych.

Profilaktyka zdrowotna i promocja zdrowia

W Narodowym Instytucie Zdrowia Publicznego - Państwowym Zakładzie Higieny (NIZP-PZH) w latach 2006-2008 realizowano międzynarodowe badanie (projekt EUNAPA) na temat programów promocji zdrowia adresowanych do osób w wieku 65+ w Polsce i innych krajach EU. W badaniu, przeprowadzonym zgodnie z międzynarodowymi zaleceniami, wśród osób mających wpływ na kształtowanie polityki zdrowotnej na poziomie lokalnym oraz regionalnym w sektorze ochrony zdrowia, sportu i opieki społecznej, wzięło udział wielu kluczowych ekspertów obszaru zdrowia publicznego. Stwierdzono, iż większość prowadzonych programów promocji zdrowia jest podejmowana z własnej inicjatywy w odpowiedzi na potrzeby społeczne, a nie ze względu na oficjalne zobowiązania. Wysoko oceniono szanse rozwoju współpracy oraz zaangażowanie populacji docelowej. Środki finansowe, którymi dysponują organizacje znacznie częściej były postrzegane, jako niewystarczające lub krótkookresowe do realizacji działań. Do najczęściej podawanych przyczyn braku zainteresowania promocją zdrowia wyłącznie w zakresie aktywności fizycznej osób w podeszłym wieku wymieniono: brak zaangażowania decydentów, potrzebę podjęcia innych ważniejszych działań, brak odpowiednich zapisów w statucie - umożliwiających prowadzenie i włączenie działań w zakres obowiązków, formalne włączenie wszystkich grup wiekowych do ogólnych działań promocji zdrowia w całej populacji, brak lub niewystarczająca ilość środków finansowych. W ramach projektu przeprowadzono również zogniskowany wywiad grupowy, w którym wzięli udział eksperci z organizacji rządowych i pozarządowych. W dyskusji i analizie zwrócono uwagę na kwestie mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń dla promocji zdrowia oraz aktywności fizycznej osób starszych. Za mocne strony uznano włączenie zapisów promocji zdrowia osób starszych w NPZ, istniejące regulacje prawne, pozytywne przykłady realizowanych działań, wzrost zainteresowania problematyką osób w podeszłym wieku, holistyczne podejście do zdrowia oraz promocji zdrowia. Wśród słabych stron promocji zdrowia zostały wymienione: słabe zainteresowanie ze strony organizacji pozarządowych, biurokratyzacja na różnych poziomach administracji oraz niewystarczająca kadra instruktorska. Oceniono, iż szansą dla rozwoju promocji zdrowia jest narastanie presji społecznej na politykę lokalną oraz ogólnie duże zainteresowanie utrzymaniem dobrej kondycji indywidualnej (wellness). Pozytywnie oceniono wprowadzenie nowych kierunków i programów szkolenia kadr (np. instruktor gerontokinezo profilaktyki) oraz wzrastające zainteresowanie w mediach tematyką zdrowego stylu życia. Wśród wymienionych zagrożeń wyszczególniono pojawienie się doniesień o przykładach dyskryminacji ze względu na wiek oraz finanse. Również zwrócono uwagę, iż stan zdrowia populacji seniorów jest gorszy w porównaniu z innymi krajami UE, a tym samym obserwowane jest zwrócenie uwagi na profilaktykę II i III-rzędową (głównie medykalizację działań). Zagrożenia dla rozwoju promocji zdrowia wynikają także: ze zbyt małej liczby kadry oraz niedostosowanej infrastruktury lub niewykorzystania istniejącej (bazy).

W Narodowym Instytucie Zdrowia Publicznego - Państwowym Zakładzie Higieny w ramach współpracy międzynarodowej przeprowadzono analizę strategii promocji zdrowia. Projekt stanowi kontynuację międzynarodowego projektu badawczego nt. budowania polityki zdrowotnej w obszarze promocji zdrowia w zakresie aktywności fizycznej osób starszych, a szczególnie osób mało aktywnych. (*PASEO finansowany w ramach programu Public Health. Okres realizacji: 01.01.2009-30.06.2011, Umowa grantu nr 2008.12.19*).

Identyfikacja potrzeb

Konieczne jest stworzenie krajowej polityki wobec ludzi starych w Polsce - zidentyfikowane bariery ograniczające rozwój inicjatyw na rzecz osób starszych (kontekst zdrowotny i społeczny to, w szczególności:

- rosnące zapotrzebowanie na usługi: prognozowany wzrost starości demograficznej spowoduje zwielokrotnienie zapotrzebowania na usługi medyczne (i grozi już nie w pełni wydolnemu systemowi oraz stan zdrowia i niepełnosprawność: stan zdrowia i sprawność ludzi starszych w Polsce są niezadowolające - świadczą o tym subiektywne i zobiektywizowane wykładniki stanu zdrowia, jak i porównania z innymi krajami europejskimi;
- brak skoordynowanej pomocy i polityki społecznej zorientowanej na seniorów: opieka społeczna i zdrowotna nad osobami starszymi w Polsce jest nie do końca spójna i nie zapewniająca w pełni równego dostępu do świadczeń w zakresie usług opiekuńczych, pomocowych, leczniczych i rehabilitacyjnych, zwłaszcza w zakresie powszechności, jakości, dostępności i kompleksowości zaspokajania złożonych potrzeb;
- brak adekwatnego zabezpieczenia usług opiekuńczych: udział sektora pomocy społecznej w systemie opiekuńczym państwa wobec ludzi starych niesprawnych w środowisku jest marginalny, a na wsi praktycznie nieobecny;
- system opieki zdrowotnej nie w pełni wychodzący naprzeciw potrzebom seniorów: system opieki zdrowotnej winien być pilnie adoptowany do potrzeb ludzi starszych i integrowany z systemem pomocy społecznej - wobec prognozowanego zwiększenia zapotrzebowania na opiekę w środowisku zamieszkania, wprowadzenie ubezpieczeń pielęgnacyjnych wraz z siecią usług pielęgnacyjno-opiekuńczych i rehabilitacyjnych jest pożądanym kierunkiem zmian;
- niedostateczna liczba kadry opieki geriatrycznej: warunkiem poprawy opieki zdrowotnej nad ludźmi starszymi jest rozwój edukacji geriatrycznej przed- i podyplomowej lekarzy rodzinnych i specjalistów geriatry - w tym celu należy pilnie organizować i rozszerzać akademicką bazę kliniczną, głównie do celów szkoleniowych, oraz poza akademickiej głównie dla celów usługowych;
- niedobór programów profilaktycznych, edukacyjnych, aktywizujących seniorów lub zła ich koordynacja: wskazane jest przeprowadzenie analizy SWOT dot. promocji zdrowia a aktywności osób starszych na poziomie lokalnym np. przez samorządy, organizacje pozarządowe i instytucje działające w tym obszarze.

Realizowane zadania

Standardy w geriatricy – Całościowa Ocena Geriatriczna

Całościowa Ocena Geriatriczna (COG) jest fundamentalną zasadą postępowania w geriatricy i stanowi interdyscyplinarny proces wielowymiarowej i standaryzowanej oceny poziomu funkcji życiowych, niezbędny do planowania etapów leczenia i opieki. Ten system opieki pozwala porządkować proces diagnozowania i kwalifikowania do określonych procedur medycznych i świadczeń, tym samym umożliwia właściwe dostosowanie leczenia i opieki do stanu pacjenta w wieku podeszłym. Wykazano, że stosowanie tego typu oceny zwiększa precyzję diagnozy, prowadzi do poprawy sprawności fizycznej i umysłowej pacjentów, zmniejsza ich umieralność, liczbę przyjmowanych leków, redukuje zbyteczne świadczenia – w tym głównie liczbę hospitalizacji i przyjęć do stacjonarnych placówek opiekuńczych, a poprzez to redukuje koszty opieki zdrowotnej nad osobami starszymi. Co więcej, poprawia też jakość życia osób starszych bez ponoszenia większych kosztów opieki. Wykazano również, że ocena geriatriczna stosowana przy przyjęciu do szpitala ma znaczenie prognostyczne, ponieważ pozwala przewidzieć czas pobytu w placówce, konieczność umieszczenia w instytucjach opiekuńczych oraz śmierć pacjenta. Przygotowany został projekt standardu w opiece geriatricznej, którego COG jest immanentną częścią. Obecnie rozpoczęta została procedura legislacyjna w celu wdrożenia projektowanych zmian i trwają intensywne prace w tym zakresie. Uwzględniając potrzeby społeczeństwa w zakresie opieki zdrowotnej nad ludźmi starymi planuje się zmiany legislacyjne umożliwiające:

- stworzenie kompleksowego systemu opieki, w skład którego wejdą następujące formy opieki:
 1. całodobowa opieka geriatriczna w geriatricznym oddziale szpitalnym,
 2. dzienna opieka geriatriczna w dziennym ośrodku opieki geriatricznej,
 3. specjalistyczna ambulatoryjna opieka geriatriczna realizowana w poradni geriatricznej oraz opieka domowa prowadzona przez geriatriczny zespół opieki domowej przy poradni geriatricznej,
 4. geriatriczny zespół konsultacyjny dla lecznictwa zamkniętego i opieki długoterminowej przy oddziale geriatricznym lub przy poradni geriatricznej:
 - wdrożenie standardów i procedur medycznych dla osób starszych (COG);

Zakres procedur medycznych wykonywanych w trakcie udzielania wspomnianego świadczenia nie odbiega znacząco od tych realizowanych w ramach porady specjalistycznej.

Wśród rekomendowanych zmian znajdują się także:

- stworzenie sieci klinik, oddziałów, poradni geriatricznych oraz stanowisk konsultantów ds. geriatricy w jednostkach szpitalnych i opieki długoterminowej;
- nadanie szczególnej rangi geriatricy w przejściowym okresie 10 lat, poprzez aktywną politykę resortu zdrowia na rzecz rozwoju geriatricy oraz preferencyjne kontrakty NFZ z placówkami geriatricznymi, akredytowanymi w oparciu o standardy geriatriczne.

Najważniejsze zadania do realizacji

1. Podniesienie jakości świadczeń poprzez wdrożenie Całościowej Oceny Geriatrycznej.
2. Poprawa dostępności świadczeń dla osób starszych poprzez poprawę finansowania tych świadczeń.
3. Zapewnienie lepszej koordynacji między opieką zdrowotną i społeczną.
4. Dostosowanie systemu opieki długoterminowej do potrzeb demograficznych i zdrowotnych społeczeństwa.
5. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie edukacji zdrowotnej i promocji zdrowia.
6. Kształcenie i doskonalenie kadry medycznej na potrzeby geriatry.

System podatkowy

W ramach polityki podatkowej państwa w zakresie zryczałtowanego podatku dochodowego obowiązuje obniżenie stawki podatku o 20% dla osób powyżej 60 roku życia oraz zwolnienie z podatku dochodowego od świadczeń otrzymywanych przez emerytów i rencistów od zakładu pracy, w którym są lub byli oni zatrudnieni (natomiast powyżej kwoty 2.280 zł wysokość podatku zostaje zmniejszona do 10%).

Edukacja i uczenie się przez całe życie

W zakresie rozwiązań edukacyjnych ważne jest podkreślenie roli Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego oraz Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego. Ponadto na poziomie unijnym istotna jest także inicjatywa pn. Europejskie Ramy Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie.

Wyzwaniem w stosunku do osób starszych - pozostaje wypromowanie różnych form uczenia się (dostęp do usług edukacyjnych świadczonych w systemie formalnym i nieformalnym) dla:

- możliwie jak najdłuższego podtrzymania aktywności zawodowej i społecznej, a także zaspokojenia chęci bycia potrzebnym i utrzymania kontaktów społecznych;
- lepszego zaspokojenia potrzeb dnia codziennego tej grupy osób, która ma obniżoną sprawność fizyczną oraz potrzebuje opieki i pomocy – w taki sposób, który może się przyczynić do odciążenia w tym aspekcie tradycyjnych instytucji systemu ochrony zdrowia i pomocy społecznej.

Osiągnięcie istotnej przemiany w zakresie innowacyjnej, zrównoważonej gospodarki, nauki, wysokiej jakości szkolnictwa wyższego, nowoczesnej administracji publicznej oraz budowy społeczeństwa informacyjnego i obywatelskiego wymaga rozszerzenia na dużą skalę oraz połączenia z procesem „uczenia się przez całe życie” (Life Long Learning-LLL).

W zakresie rozwiązań edukacyjnych ważne jest podkreślenie roli i potrzeby wdrażania:

- odnowionej europejskiej agendy w zakresie uczenia się dorosłych, w tym priorytetów proponowanym państwom członkowskim na okres 2012-2014;
- nowego podejścia do nadawania i używania kwalifikacji, zwłaszcza przez osoby mające gorszą pozycję na rynku pracy, w tym osoby starsze, uzgodnione w UE

w ramach polityki edukacyjnej opartej na efektach uczenia się i założeń Europejskich Ram Kwalifikacji;

- nowych, krajowych dokumentów strategicznych (Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego, Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego oraz dodatkowego dokumentu strategicznego wynikającego ze zobowiązań przyjętych w UE – Perspektywa uczenia się przez całe życie).

Szczególnie ważne jest promowanie polityki uczenia się przez całe życie (*lifelong, lifewide learning* - LLL), w tym promowanie nowego podejścia do edukacji (kształcenia i szkolenia), jako działania publicznego sprzyjającego takiemu uczeniu się. Uczenia się przez całe życie nie należy łączyć jedynie z ofertą edukacji formalnej. Istnieje duży, wciąż niewykorzystywany potencjał edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego, który nie jest w Polsce wystarczająco doceniany, ani nawet dostrzegany. Identyfikacja i docenianie tego obszaru uczenia się będzie jednym z głównych zadań polityki LLL w Polsce. W odniesieniu do nietradycyjnego nabywania i używania kwalifikacji przez osoby mające słabszą pozycję na rynku pracy istotne będzie upowszechnianie wiedzy o europejskich i krajowych ramach kwalifikacji.

Wyzwaniem w stosunku do osób starszych, wśród których jest wiele słabo wykształconych osób, pozostaje wypromowanie różnych form uczenia się dla:

- rozwoju kompetencji kluczowych, zwłaszcza w zakresie umożliwiającym szersze włączenie w uczenie się, w różnych formach i miejscach, w tym uczenie się na odległość oraz korzystanie z nowego rodzaju usług w wielu zakresach (zdrowia, kultury, informacji o rynku pracy, pomocy społecznej, pomocy prawnej, tworzenia nowych społeczności, itp.) opartych na nowoczesnych technologiach informacyjno-komunikacyjnych;
- rozwoju osobistego i własnych zainteresowań w różnych zakresach;
- utrzymania możliwie najdłużej aktywności zawodowej i społecznej;
- praktycznych zastosowań efektów uczenia się w życiu codziennym starszych osób (m.in. ważnych dla odciążenia tradycyjnych instytucji odpowiadających na potrzeby tych osób).

Zgodnie z zasadami polityki LLL ważny jest nie tylko udział osób starszych w uczeniu się, ale także identyfikacja i przekazywanie doświadczenia życiowego i kompetencji osób starszych młodszym pokoleniom (ważne jest też to, że ucząc innych sami uczymy się skutecznie). Jednym z najbardziej naturalnych kierunków takiej polityki jest wykorzystanie potencjału osób starszych w ramach edukacji pozaformalnej wspierającej wybrane zadania instytucji wczesnej opieki i edukacji nad dzieckiem (krótkie zajęcia z dziećmi, wspomaganie indywidualizacji pracy z dziećmi, pomoc opiekuńcza i wychowawcza rodzicom, inicjatywy sąsiedzkie, pobudzanie i integrowanie społeczności lokalnej w kwestiach ważnych dla wychowania małych dzieci, inicjowanie samopomocy środowiskowej na rzecz wychowywania małych dzieci, organizowanie lokalnych lobby na rzecz rozwiązań sprzyjających rozwojowi małych dzieci, udział w szkoleniach rodziców, a nawet szkoleniach kadr pedagogicznych, zwłaszcza w kwestiach odnoszących się do rodziców). Podobnie, w ramach innowacyjnych projektów

rozwoju edukacji pozaformalnej, może być przekazywane doświadczenie osób starszych na rzecz innych pokoleń.

Istotną rolę w innowacyjnym podejściu do uczenia się starszych osób i wykorzystania ich potencjału do uczenia młodszych pokoleń może odgrywać unijny program „Uczenie się przez całe życie”, a zwłaszcza dwa z wchodzących w jego skład programów sektorowych:

- program *Leonardo da Vinci*, który wspiera edukację zawodową również osób 50+ oraz tworzenie strategii zarządzania wiekiem w miejscu pracy;
- program *Grundtvig*, który dofinansowuje szereg działań skierowanych do osób starszych w obszarze edukacji niezawodowej, w tym uczenie się seniorów korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych, języków obcych oraz uczenie się poprzez wolontariat; jedna z akcji programu *Grundtvig* skierowana jest tylko i wyłącznie do osób 50+, a w innych akcjach Polska wyznacza krajowe priorytety umożliwiające przyznawanie dofinansowania większej liczbie działań edukacyjnych skierowanych do seniorów.

Uniwersytety Trzeciego Wieku

Ważną rolę w uczeniu się osób starszych w Polsce odgrywają Uniwersytety Trzeciego Wieku (UTW), działające głównie w formie placówek przyuczelnianych lub stowarzyszeń. Środowisko Uniwersytetów Trzeciego Wieku jest aktywne w promowaniu nie tylko uczenia się seniorów, ale też wykorzystania ich potencjału we współpracy z młodszymi pokoleniami. Dla szerszego rozwoju tego ruchu także ważne jest innowacyjne podejście – ukierunkowane nie tyle na samą grupę starszych osób, co na stały kontakt tych osób z młodszymi pokoleniami (Uniwersytet Trzeciego Wieku może np. inicjować, wspierać, badać i monitorować efekty zaangażowania starszych osób we wczesną edukację). Ponadto, należy inicjować zaangażowanie starszych osób nie tylko w wydzieloną działalność uczelni (w placówkach przyuczelnianych) lub jej kadry (w stowarzyszeniach na rzecz kształcenia starszych osób), ale także w jej pełne spektrum działalności dydaktycznej. Dla przyszłości kształcenia wyższego ważne jest wspieranie elastycznego podejścia do kształcenia osób dorosłych w każdym wieku w ramach standardów kreowanych obecnie w pracach nad krajowymi ramami kwalifikacji.

Rok 2012 Rokiem UTW

„Rok 2012 – Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku”, to inicjatywa Ogólnopolskiego Porozumienia Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Projekt ten obejmuje kompleksowe działania o charakterze ogólnopolskim i regionalnym, w oparciu o sieć UTW w całym kraju. Aktualnie potencjał UTW to ponad 350 placówek, działających w różnych formach organizacyjno – prawnych takich jak: UTW w uczelniach wyższych, UTW jako organizacje pozarządowe – stowarzyszenia i fundacje oraz UTW w jednostkach organizacyjnych samorządu lokalnego. Ponad 100 tys. aktywnych osób starszych uczestniczy, w całym roku akademickim (od października do czerwca) w zajęciach edukacyjno – aktywizujących i integrujących starsze pokolenie.

Rozwój UTW jest szczególnie zauważalny w ostatnim dziesięcioleciu, co sprawia, że w każdym roku powstają nowe UTW.

W dniu 9 maja w Pałacu Prezydenckim pani Prezydentowa Anna Komorowska ogłosiła uroczyste objęcie patronatu nad Rokiem 2012 – Rokiem UTW w Polsce.

Infrastruktura

Na poziomie rozwiązań infrastrukturalnych ważne są działania prowadzące do ograniczania zjawiska wykluczenia cyfrowego, które ściśle koreluje z brakiem aktywności osób starszych i ich wykluczeniem społecznym. Wykluczenie cyfrowe oznacza zarówno brak fizycznego dostępu do nowych technologii, jak również brak umiejętności korzystania z ich możliwości. Nie ulega wątpliwości, że we współczesnym świecie technologie informacyjno – komunikacyjne („TIK”) stanowią ważny środek działalności gospodarczej i społecznej. Obecnie wykonywanie większości zawodów wymaga umiejętności posługiwania się komputerem oraz Internetem. Nowoczesne technologie mają znacznie również w sferze życia towarzyskiego i kulturalnego. Szersze zastosowanie TIK wpływa na poprawę codziennego życia obywateli i przedsiębiorstw, na wzrost gospodarczy oraz wzrost innowacyjności. Najczęściej przyczyną braku korzystania z dobrodziejstw TIK nie jest wcale brak fizycznej jego dostępności, ale brak wiedzy o tym, jakie możliwości oferuje komputer i Internet. Poza tym należy zwrócić również uwagę na bariery psychologiczne towarzyszące wprowadzaniu TIK, objawiające się strachem przed ich stosowaniem, a także brakiem motywacji do pogłębiania wiedzy w tym zakresie. Należy podkreślić, że korzystanie z TIK powinno być powszechną kompetencją Polaków, w szczególności dotyczy to Polaków po 50 roku życia. Podtrzymanie aktywności zawodowej i społecznej jest zależne w dużej mierze od umiejętności posługiwania się komputerem oraz Internetem, a jak wynika z raportu „Między alienacją a adaptacją. Polacy w wieku 50+ wobec Internetu” spośród niespełna 13 mln obywateli po pięćdziesiątce ponad 10 mln (78%) nie korzysta z Internetu. Prawie co piąty Polak po pięćdziesiątce, który nim się nie posługuje, jednocześnie twierdzi że wydaje mu się to zbyt skomplikowane. Z tego względu należy szczególnie pamiętać o stwarzaniu i upowszechnianiu oferty edukacyjnej dla tej grupy społecznej.

Ministerstwo Infrastruktury realizuje „Projekt systemowy - działań na rzecz rozwoju szerokopasmowego dostępu do Internetu” (dalej „Projekt”), który został opracowany w ramach Działania 8.3 Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013. Jednym z zasadniczych celów realizacji wskazanego wyżej Projektu jest przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia cyfrowego, w ramach którego prowadzone będą między innymi działania promocyjno-informacyjne na rzecz przeciwdziałania temu zjawisku oraz na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego takie jak:

- organizacja kampanii promocyjno-informacyjnych prowadzonych różnymi kanałami medialnymi (tradycyjnymi, elektronicznymi, lokalizacja tematyki w wydarzeniach ogólnopolskich i lokalnych);
- opracowanie programu działań podnoszących kompetencje cyfrowe osób wykluczonych cyfrowo, adresowanego szczególnie do osób dorosłych oraz mieszkańców wsi i małych miast.

Do realizacji przedmiotowego Projektu w dniu 31 sierpnia 2011 r. Minister Infrastruktury w otwartym konkursie wybrał Partnera – Stowarzyszenie „Miasta w Internecie”, który zostanie zobowiązany między innymi do:

- opracowania metodyk szkoleniowych w zakresie edukacji cyfrowej,
- przeprowadzenia rekrutacji beneficjentów Projektu, w tym wyłonienia i przeszkolenia minimum 2600 lokalnych liderów kompetencji cyfrowych,
- przygotowania i realizacji w ramach Projektu szkoleń e-learningowych,
- wdrożenia portalu edukacji cyfrowej wraz z modułem e-learningu,
- organizacji ogólnopolskich i regionalnych konferencji oraz zagranicznych wizyt studyjnych,
- promocyjno-informacyjnych działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu i rozwoju społeczeństwa informacyjnego, w tym:
 - a) zorganizowania i przeprowadzenia różnymi kanałami kampanii promocyjno-informacyjnych;
 - b) organizacji programu działań podnoszących kompetencje cyfrowe osób wykluczonych cyfrowo, adresowanego szczególnie do osób dorosłych oraz mieszkańców wsi i małych miast;
 - c) przeprowadzenia badań społecznych i analiz w zakresie kompetencji cyfrowych;
 - d) opracowania publikacji nt. edukacji cyfrowej;
 - e) przygotowania filmów i gry edukacyjnej nt. przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu.

Ponadto, należy wspomnieć o opracowywanym przez Ministerstwo Infrastruktury „Narodowym Planie Szerokopasmowym” (dalej „NPS”), który będzie dokumentem strategicznym w zakresie rozwoju Internetu szerokopasmowego w Polsce do roku 2020. Dokument ten będzie uwzględniał również zmiany społeczne wywołane ewolucją w sposobie komunikowania się oraz sposobie dostępu do informacji wynikające z rozwoju Internetu. Jednym z zadań, które stoją u podstaw NPS, jest stworzenie wszystkim Polakom równych szans oraz bezpiecznych warunków do korzystania z możliwości jakie dają nowoczesne osiągnięcia w dziedzinie komunikacji. Wśród działań planowanych w ramach NPS znajduje się „Popularyzacja szerokopasmowego Internetu wśród społeczności lokalnych”. Poprzez wskazanie korzyści płynących z posiadania szerokopasmowego dostępu do Internetu, planuje się wzrost popytu na związane z nim usługi (m.in. dostęp do szerokopasmowego Internetu). Działania te pomogą również w walce ze zjawiskiem wykluczenia cyfrowego występującego w szczególności wśród grupy społecznej 50+.

Ponadto przy kształtowaniu przestrzeni miejskiej należy więcej uwagi poświęcać stworzeniu przyjaznych, bezpiecznych warunków dla pieszych. Jeżeli chodzi o pieszych, to w 2010 roku najliczniejszą grupę, rannych w wypadkach drogowych na terenie zabudowanym stanowią osoby najstarsze w wieku 65+.⁷

⁷ Zagrożenie pieszych w Polsce jest bardzo wysokie (49 zabitych pieszych na 1 mln mieszkańców) i znacznie wyższe niż w krajach UE. Bardzo niebezpieczna dla pieszych jest ciemność, zmrok – zagrożenie to dotyczy głównie osób w wieku średnim (45-64 lat) i starszym (64+).

Turystyka

Turystyka rozumiana jako siła społeczna odgrywa we współczesnym świecie ogromną rolę. Przynosi korzyści zarówno pojedynczym jednostkom, społeczeństwu, gospodarce jak i środowisku. Wśród korzyści indywidualnych najczęściej wymienia się: odnowę fizyczną, poprawę zdrowia psychicznego, możliwość interakcji społecznej, poszerzanie horyzontów, rozwój niezależności, budowanie relacji w obrębie rodziny, przełamywanie izolacji społecznej, wzrost pewności siebie, zmianę perspektyw, ucieczkę od rutyny i okazję do refleksji. Bardzo ważna jest także możliwość uczenia się oraz budowania kapitału rodzinnego i społecznego. Z tego też względu turystyka w znaczący sposób wpisuje się w zagospodarowanie czasu wolnego osób starszych, odnowę ich sił psychofizycznych i budowę solidarności międzypokoleniowej.

Potrzebę podjęcia działań na rzecz wzrostu dostępności do usług turystycznych m. in. osób starszych zapisano w rządowym dokumencie programowym dla rozwoju turystyki w Polsce, jakim są „Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku”, przyjęte przez Radę Ministrów 26 września 2008 r. na wniosek Ministra Sportu i Turystyki. Zadanie w pełnym brzmieniu: „Projekty działań na rzecz zwiększenia udziału Polaków w turystyce krajowej, w szczególności na rzecz wzrostu dostępności usług dla dzieci i młodzieży, osób niepełnosprawnych, osób starszych oraz rodzin” jest przedmiotem prac Międzyresortowego Zespołu do spraw koordynacji zadań Rządu określonych w „Kierunkach...”.

W ramach realizacji tego zadania Ministerstwo Sportu i Turystyki m.in. włączyło się aktywnie w realizację inicjatywy Komisji Europejskiej w zakresie turystyki społecznej, jakim jest Działanie Przygotowawcze CALYPSO – System Wymian Turystycznych w Europie.⁸

W ramach realizacji projektu Polska zleciła w II połowie 2011 r. wykonanie analizy profilu segmentu seniorów. Na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki wykonano badanie „Preferencje osób starszych, dotyczące wyjazdów turystycznych”. Badanie zrealizowano na reprezentatywnej grupie 1067 mieszkańców Polski powyżej 55 roku życia (z uwzględnieniem podziału na płeć, miejsce zamieszkania, wykształcenie i poziom dochodów oraz preferencji dotyczących celu wyjazdu, preferowanego rodzaju zakwaterowania, rodzaju aktywności podczas wyjazdu, rodzaju transportu, terminów wyjazdu oraz wielkości wsparcia wyjazdu). Z badania wynika, iż w 2012 roku 27 % badanych wyraziło zamiar wyjazdu turystycznego, z czego 10 % na wyjazd w kraju, 9% w kraju i za granicę, a 8% na wyjazd za granicę.

W przypadku rowerzystów - najliczniejszą grupą zabitych są starsi mężczyźni w wieku 60+ (40% zabitych). Również wskaźnik zabitych rowerzystów na 1 mln mieszkańców jest najwyższy dla mężczyzn w wieku 60+.

⁸ W obrębie CALYPSO Ministerstwo Sportu i Turystyki wspólnie z SEGITTUR z Hiszpanii oraz Fundacją INATEL z Portugalii realizuje pilotażowy projekt pod nazwą European Senior Travellers (EST). Celem projektu jest wymiana seniorów pomiędzy Portugalią, Hiszpanią i Polską. Wypracowany model będzie początkiem dla przyszłych wymian międzynarodowych osób starszych między wszystkimi państwami członkowskimi UE, które dobrowolnie będą chciały dołączyć do tej inicjatywy, nie wykluczając możliwości przenoszenia modelu również na inne grupy docelowe turystyki społecznej (ludzi młodych, rodzin w trudnej sytuacji, osób niepełnosprawnych). Projekt European Senior Travellers (EST) zostanie zrealizowany w ciągu 11 miesięcy: 1 marca 2011 r. – 31 stycznia 2012 r.

Zakłada się, że w wyniku realizacji międzynarodowej wymiany turystycznej seniorzy będą mieli możliwość podróżowania w przystępnej cenie i w odpowiednich warunkach. Uczestnictwo w EST będzie podnosiło poziom ich aktywności i uczestnictwa w życiu społecznym, towarzyskim, kulturalnym, co przekładać się będzie na stan psychofizyczny i zapobiegać będzie zjawisku wykluczenia społecznego.

Niezależnie od tego, Departament Turystyki Ministerstwa Sportu i Turystyki ogłosił otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych z zakresu turystyki na rok 2012, w treści którego podkreślił, iż preferowane będą zadania wpisujące się w najważniejsze wydarzenia europejskie i światowe w 2012 r., w tym m.in. Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012.

Organizacje pozarządowe z sektora turystyki aktywnie włączają się w realizację na rzecz rozwoju turystyki społecznej, w tym wzrostu uczestnictwa w turystyce osób starszych. Przykładem może być Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Osoby 50+ stanowią ok. 50% członków Towarzystwa. Działają w klubach specjalistycznych, w 45 klubach emerytów i rencistów, w 220 kołach zakładowych i w 506 kołach terenowych. Koła te i kluby organizują specjalne imprezy dla osób starszych, m.in. trasy *nordic walking*. Osoby starsze zdobywają odznaki turystyki kwalifikowanej i krajoznawczej – z myślą o nich w roku 1973 utworzono odznakę „Turysty Seniora”.

Generalnie jednak PTTK nie wyodrębnia tej grupy samoistnie, stawiając na integrację i solidarność międzypokoleniową. PTTK uznaje, że właśnie przez tę grupę społeczną można efektywniej realizować program edukacji turystyczno-krajoznawczej młodego pokolenia. Dlatego też w ramach m. in. turystyki rodzinnej realizowane jest działanie „Od dziadziusia do dziadziusia”.

Zarząd Główny PTTK podjął uchwałę w dniu 16 października 2010 r. w sprawie ustanowienia roku 2011 Rokiem Turystyki Rodzinnej PTTK. W dzisiejszych czasach, kiedy coraz częściej mówi się o kryzysie wartości, ta forma turystyki nabiera wyjątkowego znaczenia, stanowiąc świetną okazję do budowania rodzinnych więzi i umacniania wzajemnej bliskości międzypokoleniowej. W ramach Roku Turystyki Rodzinnej Zarząd Główny PTTK ogłosił i przeprowadził Ogólnopolski Konkurs "Turystyczna Rodzinka". Na podstawie uchwały Zarządu Głównego z dnia 22 października 2011 r. Konkurs ten będzie realizowany także w roku 2012 i latach następnych.

Także inne organizacje pozarządowe jak np. Ludowe Zespoły Sportowe czy Stowarzyszenie Zarządców Obiektów Rekreacyjno-Turystycznych realizując zadania z zakresu turystyki społecznej przygotowują oferty dla osób starszych, w tym także niepełnosprawnych. Należy zakładać, że praktyka ta będzie kontynuowana w roku 2012. Podkreślić też należy, że oferty kierowane do wybranych grup społecznych, w tym osób starszych są z reguły tańsze, co zwiększa możliwość ich udziału w turystyce i wypoczynku.

Sport

Rola sportu, jako narzędzia polityki społecznej jest coraz częściej przywoływana, tak przez socjologów, jak i polityków. Podkreśla się też znaczenie sportu dla promocji zdrowego trybu życia, jako narzędzia w walce z otyłością oraz elementu przeciwdziałania siedzącemu trybowi

życia. We współczesnych społeczeństwach sport jest jedną z ważniejszych, dynamicznie rozwijających się wartości kulturowych, wpływających na rozwój osobowości człowieka oraz poprawę jego zdrowia i jakość życia. Sport jest istotnym elementem kształcenia formalnego i nieformalnego oraz aktywizacji społecznej obywateli, przez co wzmacnia kapitał ludzki.

Ze względu na rosnący odsetek osób starszych w Europie, w tym w Polsce coraz ważniejsze staje się wspieranie idei starzenia się w zdrowiu. Jest to istotne nie tylko dla zwiększenia udziału osób starszych w rynku pracy i umożliwienia im utrzymania dłuższej aktywności w społeczeństwie, ale także przyczynia się do poprawy indywidualnej jakości ich życia i zmniejszenia obciążeń systemów opieki zdrowotnej i socjalnej.

Istnieje coraz więcej dowodów wskazujących na to, jak ważna jest aktywność fizyczna wśród osób starszych. Pomimo, że u osób starzejących się stan zdrowia może być, w dużej mierze, wynikiem stylu życia prowadzonego w okresie dorosłości, lub młodości, to poziom aktywności fizycznej osób starszych stanowi istotny czynnik określający zdolności do prowadzenia samodzielnego życia. Pozytywne efekty regularnej aktywności fizycznej obejmują zarówno psychiczne (zadowolenie z życia), jak i fizyczne, fizjologiczne oraz społeczne aspekty życia.

Sprawność fizyczna starszego człowieka decyduje o jakości jego życia, umożliwia mu utrzymanie kontaktów społecznych, dalszy rozwój i akceptację środowiska. Aktywność fizyczna, poza pozytywnym wpływem na biologiczną stronę procesów starzenia się organizmu, sprzyja aktywności społecznej oraz mobilizacji, przeciwdziałając izolacji i wykluczeniu ze społeczeństwa. Ważne zatem jest podnoszenie świadomości ogółu ludności w zakresie promocji zdrowego stylu życia oraz znaczenia aktywności fizycznej dla starzenia się w dobrej kondycji psychofizycznej i akceptacji. Mając na uwadze kształtowanie zdrowego stylu życia poprzez promocję i edukację oraz wzrost poziomu aktywności fizycznej seniorów Ministerstwo Sportu i Turystyki zadania realizowane we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami pozarządowymi w ramach programu „Popularyzacji i wspierania rozwoju sportu dla wszystkich” traktuje jako priorytetowe.

Kultura

W ramach Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego realizacja celów, priorytetów i kierunków działań uwzględnia m.in. zasadę spójności społecznej, więzi społecznych i solidarności społecznej. Działania skierowane do osób dojrzałych i starszych są również w szczególności uwzględnione w Celu operacyjnym 1. *Kształtowanie postaw sprzyjających kooperatywności, kreatywności oraz komunikacji*, w kierunku: 1.2.2. *Rozwój kompetencji medialnych w uczeniu się innym niż formalne, szczególnie wśród osób w wieku 50+ i na obszarach wiejskich.*

Działaniem podjętym przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest Program *Dom Kultury+* (inicjatywa została podjęta w 2010 roku, obecnie trwa program pilotażowy realizowany przez Narodowe Centrum Kultury).

Celem strategicznym programu jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w kulturze na terenach wiejskich, wiejsko-miejskich i miejskich (w gminach do 20 tys. mieszkańców). Koncepcja jego realizacji zakłada zainicjowanie procesu przemian domów kultury w Polsce w nowoczesne centra kultury lokalnej, które aktywnie animują życie kulturalne społeczności

lokalnych, kształcą postawy aktywnego uczestnictwa w kulturze, a w swoich działaniach uwzględniają różne grupy odbiorców (osoby starsze, osoby niepełnosprawne, dzieci z rodzin patologicznych, osoby ze środowisk wykluczonych społecznie i ekonomicznie). W lipcu 2011 r. uruchomiony został II priorytet programu, w ramach którego dofinansowywanie uzyskały m.in. projekty edukacyjne służące wspieraniu działań międzypokoleniowych opartych na współdziałaniu i tolerancji, pielęgnacji tradycji oraz kultury regionu, przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu i jego skutkom. Rola osób starszych w tych działaniach, szczególnie w małych miejscowościach, w których widoczne jest starzenie się społeczeństwa, stanowi istotny aspekt. Seniorzy mogą być zarówno odbiorcami, uczestnikami projektów (aktywizacja osób starszych), jak i ich realizatorami (wolontariat osób starszych).

Dodatkowo, poprzez program Ministra „Edukacja kulturalna i diagnoza kultury”, priorytet 1. *Edukacja kulturalna* wspierane są projekty, ukierunkowane na integrację międzypokoleniową oraz aktywizację osób starszych. Regulamin priorytetu „Edukacja kulturalna” wśród rodzajów kwalifikujących się zadań wymienia zadania integracyjne, oparte na współdziałaniu przedstawicieli różnych grup wieku i różnych środowisk, a nadsyłane do programu aplikacje oceniane są m.in. według kryteriów społecznych, które premiuje projekty wyrównujące szanse w dostępie do kultury, przeciwdziałające wszelkim formom wykluczenia społecznego oraz angażujące przedstawicieli różnych środowisk, narażonych na izolację społeczną, w tym także seniorów. W związku ze specyfiką programu dotowane przedsięwzięcia skupiają się na rozwoju aktywności twórczej seniorów poprzez zaproszenie ich do uczestnictwa w różnorodnych interaktywnych zajęciach artystycznych, nierzadko zakładających współdziałanie z młodymi ludźmi. Dofinansowywane projekty promują także osiągnięcia twórcze seniorów, wspomagając rozwój ich kreatywności oraz podnosząc jakość życia.

Ponadto MKiDN dofinansowuje nowatorski, największy w Polsce interdyscyplinarny festiwal artystyczny Uniwersytetów Trzeciego Wieku (w Polsce jest ich ok. 200) pn. *Międzynarodowe Juwenalia III Wieku*, służący spotkaniu i integracji seniorskiego ruchu artystycznego z różnymi państwami. Co roku, jak szacują organizatorzy – Fundacja AVE w Warszawie, w imprezie bierze udział ok. 2000 osób z Polski i innych krajów europejskich.

W przyszłorocznej edycji priorytetu 1 *Edukacja kulturalna* w programie pn. „Edukacja kulturalna i diagnoza kultury” zostanie zachowana zasada wspierania działań, których celem jest przeciwdziałanie społecznej czy kulturalnej izolacji. Tym samym z dofinansowania ze środków MKiDN będą mogli skorzystać realizatorzy projektów adresowanych do seniorów oraz służących integracji międzypokoleniowej.

Oprócz działań samego Ministerstwa różnorodne programy artystyczne i edukacyjne adresowane do osób starszych realizowane są przez narodowe instytucje kultury (dla których Minister KiDN jest organizatorem) w ramach zadań statutowych. Taką stałą działalność finansowaną w ramach dotacji podmiotowej aktualnie prowadzą niemal wszystkie narodowe placówki - teatry, instytucje muzyczne, galerie i centra sztuki.

Przykładem może być wieloletni comiesięczny projekt „Zachęty” Narodowej Galerii Sztuki pn. „Patrzyć/zobaczyć” realizowany wspólnie przez 2 historyczki sztuki - seniorkę i juniorkę - czyli byłą i aktualną kuratorkę wystaw tej instytucji. Zwraca on uwagę bardzo ciekawą formułą poznawania sztuki współczesnej poprzez pryzmat pokoleniowy. Innym przykładem jest

nowopowstały Instytut Muzyki i Tańca w Warszawie, który w celu uzyskania wartościowej pozycji programowej przeprowadził specjalny konkurs na projekt warsztatów dla osób starszych. Szeroki wachlarz propozycji oferuje również Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski w Warszawie w ramach Laboratorium Edukacji Twórczej - wieloelementowego, kompleksowego programu edukacyjnego realizowanego, m.in. we współpracy z UTW, klubami seniora itd. Także projekty LET jak „Muzeum bez ścian”, „Muzeum otwarte”, „Sztuka współczesna – instrukcja obsługi ” promujące uczestnictwo w sztuce współczesnej są adresowane głównie do tej grupy wieku.

Szczególną wartością działań animacyjnych i twórczych realizowanych przez podległe instytucje jest ich uniwersalny charakter wyrażający się w równoczesnym angażowaniu różnych grup wieku, tak by nie tworzyć wiekowego getta. Przy ich realizacji instytucje współpracują z wieloma organizacjami pozarządowymi zrzeszającymi osoby w wieku 60+.

Ponadto placówki podległe MKiDN często stosują zniżki dla seniorów na bilety wstępu. Instytucje wystawiennicze praktykują także zasadę 1 wolnego dnia bez opłat za zwiedzanie, z czego szeroko korzystają osoby starsze.

Wolontariat

MPiPS jako Krajowy Organ Koordynujący Europejski Rok Wolontariatu Propagujący Aktywność Obywatelską 2011 w ramach realizacji Krajowego Planu Działania podjęło szereg działań mających na celu zarówno popularyzację wolontariatu wśród osób dojrzałych, jak również promocję aktywności już działających seniorów – wolontariuszy.

Osoby starsze tradycyjnie postrzegane są jako beneficjenci działań wolontariackich, można jednak zauważyć pewną zmianę w sposobie myślenia o seniorach i ich zaangażowaniu w wolontariat. Coraz większą uwagę zwraca się na potencjał, jakim dysponują osoby starsze – ich doświadczenie, wolny czas, a także życiową mądrość. W związku z tym, seniorzy mają coraz więcej możliwości do działania jako wolontariusze, a nie jedynie do korzystania z pracy innych.

W projektowaniu i realizacji wspomnianych działań uwzględniono wyniki badań dotyczących aktualnego poziomu zaangażowania osób starszych w wolontariat.

Badania wolontariatu w Polsce za rok 2010 przeprowadzone przez Stowarzyszenie Klon/Jawor wskazują, że w wolontariat angażuje się ok. 16% Polaków, z czego jedynie 10 % stanowią osoby powyżej 55 roku życia. Ważną informacją jest, że tylko 7% emerytów i rencistów działa w charakterze wolontariuszy. Głównym powodem braku aktywności wolontariackiej, jaki wskazują osoby dojrzałe po 55 roku życia, jest przede wszystkim to, że nie są zdolne fizycznie do zaangażowania się w jakąkolwiek pomoc (17%).

Ważnych informacji dostarczają także wyniki badania przeprowadzonego w Polsce w 2006 roku w ramach programu „Same plusy. Wolontariat 50+”. Badanie to miało na celu poznanie motywacji, obaw i dostrzeganych korzyści z wolontariatu przez osoby powyżej 50 roku życia, jak również zdobycie wiedzy na temat tego, jak organizacje postrzegają swoje możliwości jeśli chodzi o współpracę ze starszymi wolontariuszami. W badaniu udział wzięło 300 osób w wieku 50+ oraz 70 organizacji i instytucji. Okazuje się, że badani zazwyczaj postrzegali wolontariat jako ofertę dla ludzi młodych – respondenci w wielu przypadkach nie byli

świadomi, że wolontariuszami mogą być też ludzie starsi. W sumie ponad 83% badanych spotkało się z terminem „wolontariat”, lecz nie dla wszystkich termin ten jest zrozumiały. W opinii przedstawicieli instytucji i organizacji, które współpracują lub współpracowały z wolontariuszami – seniorami, osoby te są odpowiedzialne, cierpliwe, obowiązkowe, dyspozycyjne, wrażliwe oraz posiadają doświadczenie życiowe. Wśród organizacji, które nie współpracują z wolontariuszami 50+, głównym powodem takiego stanu rzeczy jest brak chętnych w tym wieku wśród zgłaszających się wolontariuszy (47,5%). Wyniki badania pokazują, że organizacje są otwarte na podejmowanie współpracy z wolontariuszami w starszym wieku, należy jednak podjąć odpowiednie środki, by zachęcić seniorów do angażowania się w działania wolontariackie.

W kontekście wspomnianej diagnozy w ramach Europejskiego Roku Wolontariatu w Polsce zaplanowano i zrealizowano szereg działań w obszarze wolontariatu osób starszych. Należy podkreślić, że głównymi grupami docelowymi działań w zakresie wzajemnej komunikacji były osoby starsze oraz młodzież. Jest to szczególnie ważne w kontekście ER 2012, którego integralnym elementem są również działania na rzecz solidarności międzypokoleniowej.

W celu wzmocnienia systemowego podejścia do wolontariatu została opracowana *Długofalowa polityka rozwoju wolontariatu w Polsce*, zawierająca wytyczne i rekomendacje, które mają być brane pod uwagę w planowaniu polityk publicznych w następnych dwudziestu latach. Dokument ten został przygotowany z uwzględnieniem prawa krajowego i wspólnotowego, dostępnych wyników badań oraz dokumentów strategicznych, w tym: *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego na lata 2011 - 2020* oraz raportu *Polska 2030*. W dokumencie określono cele, do których powinno się dążyć w polityce publicznej na rzecz rozwoju wolontariatu.

Na poziomie europejskim z racji sprawowania przez Polskę Przewodnictwa w Radzie UE w drugim półroczu 2011 r., z inicjatywy MPiPS powstał i został przyjęty dokument konkluzji Rady UE o roli wolontariatu w polityce społecznej. W dokumencie tym stwierdzono m.in., że „promowanie wolontariatu może mieć znaczenie dla realizacji inicjatyw w ramach Europejskiego Roku Aktywnego Starzenia się i Solidarności Międzypokoleniowej 2012”, jak również podkreślono wagę wolontariatu „dla nabywania kompetencji przez osoby starsze, zapewnienia integracji społecznej tych osób, poprawy ich zdolności oraz dobrobytu, a także dla wykorzystania ich wiedzy, umiejętności i doświadczenia.”

Równe traktowanie

Oprócz wymienionych obszarów, działalność państwa skupia się również na działaniach mających na celu przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na wiek. Poszczególne przepisy Kodeksu pracy normują środki ochrony przysługujące poszkodowanemu w przypadku naruszenia tych praw. Kobiety starsze doświadczają mogą tzw. dyskryminacji wielokrotnej, czyli dyskryminacji z powodu wieku oraz płci, a także w określonych przypadkach na skutek innych przesłanek. Problem równości płci jest szczególnie istotny przy analizie sytuacji osób 50+ na rynku pracy. Należy też podkreślić, że kwestia rezygnacji z kariery zawodowej z powodu obowiązków opiekuńczych dotyczy przede wszystkim kobiet z terenów miejskich. Sytuacja kobiet z terenów wiejskich kształtuje się odmiennie, ponieważ więcej osób w tej

grupie nigdy nie pracowało zawodowo. Z tego powodu aktywizacja starszych kobiet z terenów wiejskich znacznie odbiega od podobnych działań prowadzonych na terenach miejskich.

Ma to szczególnie znaczenie w Polsce, gdzie tereny wiejskie są terenami starzejącymi się. Seniorzy z terenów wiejskich narażeni są na wielokrotną dyskryminację: z powodu wieku, miejsca zamieszkania, sytuacji materialnej, w przypadku kobiet również z powodu płci. Ich dostęp do oferty edukacyjnej czy działań aktywizujących jest ograniczony. Są zatem grupą, która wymaga działań uwzględniających jej specyficzne potrzeby.

W tym kontekście wspomnieć również należy, że szczególnie kształtuje się sytuacja osób 50+ na rynku pracy. Są one bowiem częściej dotknięte długotrwałym bezrobociem i wymagają z tego powodu odpowiedniego wsparcia i specyficznych metod aktywizacji.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej dofinansowuje działania na rzecz osób starszych, realizowane przez podmioty należące do sektora pozarządowego, w otwartym konkursie ofert w ramach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, który w roku 2008 był realizowany w formule programu rządowego, od roku 2009 natomiast - Programu Operacyjnego FIO 2009-2013. W roku 2009 obszar wsparcia zatytułowany *Aktywizacja ludzi starych, integracja międzypokoleniowa* został zaplanowany w ramach Priorytetu III. *Integracja i aktywizacja społeczna. Zabezpieczenie społeczne* (Obszar nr 6). Działania dotyczą w szczególności rozwijania form uczestnictwa seniorów w projektach, wzmacniających ich podmiotowość społeczną w środowisku lokalnym, rozwój solidarności międzypokoleniowej, jak również integrację seniorów i młodych, przy wykorzystaniu różnych potencjałów tych dwóch grup społecznych. Projekty powinny w różnych formach stosować zasadę *empowerment* - włączania beneficjentów w działania i decyzje podejmowane w ich ramach..

1.2. Działania na rzecz osób starszych - wymiar regionalny i lokalny

Na poziomie regionalnym realizowane są zadania, które polegają na wsparciu finansowym (poprzez dotacje i subwencje), działalności organizacji pozarządowych, funkcjonujących w obszarze wspierania aktywności osób starszych. Ponadto można zauważyć rosnące zainteresowanie władz regionalnych (m.in. jednostek samorządowych) sytuacją i zmianami demograficznymi. W tym celu na szczeblu regionalnym prowadzone są szkolenia oraz badania nt. zmian demograficznych.

Najczęściej niepubliczne - instytucjonalne zaplecze dla promowania idei aktywnego starzenia się koncertuje się wokół Uniwersytetów Trzeciego Wieku, klubów seniora, rad seniora czy centrów aktywności seniorów.

Jednostki samorządowe organizują różne formy wsparcia społecznego dla osób starszych, często wspólnie z organizacjami pozarządowymi uczestniczą w projektach międzynarodowych, pomagających rozwinąć zdolności organizacyjne na rzecz poprawy aktywności osób starszych.

Takie działania mają doprowadzić do aktywnego uczestnictwa osób starszych w życiu społeczności lokalnych.

Źródłem finansowania samorządów w zakresie podejmowanych kroków na rzecz osób starszych są środki własne, a także te pochodzące między innymi z Europejskiego Funduszu Społecznego. Wiele działań jest realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Ważnym elementem projektów realizowanych w ramach PO KL jest wdrażanie strategii zarządzania wiekiem.

Należy podkreślić, iż z perspektywy regionalnej i lokalnej ważne jest, w kontekście aktywności osób starszych, stosowanie zasady uniwersalnego projektowania – projektowanie „dla wszystkich”. Ponadto fakt zmiany struktury wiekowej społeczeństwa powinien być uwzględniany w realizacji planów zagospodarowania przestrzennego, rozwoju systemu infrastruktury czy transportu publicznego.

1.3. Nowe inicjatywy w obszarze aktywności osób starszych oraz promocji działań na rzecz integracji międzypokoleniowej

Główne kierunki, które powinny stanowić podstawę do nowych inicjatyw na rzecz osób starszych to:

- promocja koncepcji wzrostu aktywności osób starszych w rozwiązaniach systemowych;
- upowszechnianie idei aktywności wśród osób starszych oraz popularyzacja wartości wynikających z wydłużenia aktywności zawodowej i społecznej;
- zmiana podejścia do aktywności osób starszych wśród przedsiębiorców, jako element zarządzania wiekiem w sektorze publicznym i prywatnym.

2. Podmioty zaangażowane w działalność na rzecz aktywności osób starszych

2.1. Administracja publiczna

W związku z koordynacją prac w ramach ER 2012 powołano grupę roboczą pod przewodnictwem Krajowego Koordynatora ds. ER 2012 Pani Czesławy Ostrowskiej – Podsekretarza Stanu w MPiPS. Przygotowaniom KPD na rzecz ER 2012 towarzyszyły spotkania przedstawicieli administracji państwowej różnych szczebli oraz organizacji trzeciego sektora. Ponadto MPiPS organizowało regularne spotkania bilateralne dotyczące współpracy w obchodach ER 2012 z instytucjami zaangażowanymi w realizację celów ER 2012.

2.2. Organizacje pozarządowe oraz zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego

Na przełomie lipca i sierpnia 2011 r. MPiPS podało na stronie internetowej informację o przygotowaniach KPD ER 2012. Na ogłoszenie o możliwości składania propozycji do KPD ER 2012 opowiedziało kilkadziesiąt organizacji z całej Polski. Wśród nich są instytucje o stosunkowo zróżnicowanym zasięgu oraz o różnym charakterze działalności regularnej

i okazjonalnej na rzecz osób starszych w regionach. W ramach współpracy, MPiPS zamierza objąć je patronatem oraz współuczestniczyć przy organizacji wydarzeń towarzyszącym obchodom ER 2012. Ponadto planuje się powołanie *nieformalnego Zespołu ds. ER 2012*, do którego zaproszono organizacje i instytucje działające w obszarze aktywności osób starszych.

3. Działania informacyjne w czasie ER 2012

Główne działania informacyjne w czasie ER 2012 będą realizowane przez Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Warszawie i MPiPS, przy głównym wsparciu ze strony organizacji P.A.U. Education, która wygrała konkurs (organizowany przez KE) na realizację strategii komunikacyjnej we wszystkich krajach zaangażowanych w obchody ER 2012. Działania P.A.U. Education uwzględniają również tworzenie bazy informacji dla dziennikarzy specjalizujących się w tematyce starzenie starzenia się oraz wyzwaniach związanych ze starzeniem się społeczeństwa. Istotnym narzędziem komunikacyjnym ER 2012 jest strona internetowa Roku: <http://ec.europa.eu/social/ey2012.jsp>, która pozwala na bieżącą obserwację i aktualizację wydarzeń oraz inicjatyw realizowanych w ramach ER 2012 w poszczególnych krajach.

Ponadto kontynuowane będą działania o charakterze informacyjnym i edukacyjnym realizowane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych i będą służyły w roku 2012 promocji ER 2012.

- **Projekt kampanii informacyjnej** z okazji Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej jest elementem wspólnych działań informacyjnych Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce oraz Biura Informacyjnego Parlamentu Europejskiego w Polsce w ramach partnerstwa w zarządzaniu. Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej.

Projekt zakłada przeprowadzenie na przełomie 2011 i 2012 r. kampanii informacyjnej w mediach ogólnopolskich i regionalnych nt. sytuacji osób starszych w Europie i w Polsce, wyzwań, jakie stają przez Europą w obliczu starzenia się jej społeczeństwa oraz możliwości jakie niesie ze sobą wykorzystanie potencjału osób starszych. Kampania ma też na celu zachęcenie seniorów do prowadzenia aktywnego życia, pozwalającego na realizację własnych pasji i dzielenie się swoim doświadczeniem z młodym pokoleniem.

W styczniu 2012 r., w terminie zbliżonym do Dnia Babci i Dziadka, zostanie zorganizowane w Warszawie wydarzenie podsumowujące kampanię informacyjną. Będzie ono miało charakter prezentacji, w trakcie której przedstawiciele starszego i młodszego pokolenia przedstawiają możliwości i sposoby budowania więzi międzypokoleniowej w różnych dziedzinach życia. Dodatkowo, dla dziennikarzy mediów regionalnych i lokalnych zostanie zorganizowane seminarium informacyjne dotyczące problematyki ER 2012.

- **Konkurs dla organizacji pozarządowych** na projekty dotyczące Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej jest elementem wspólnych działań Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce oraz Biura Informacyjnego Parlamentu Europejskiego w Polsce w ramach partnerstwa w zarządzaniu. Konkurs jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej.

Konkurs skierowany będzie do organizacji pozarządowych prowadzących Uniwersytety Trzeciego Wieku lub organizacji, które zawrą z wybranymi UTW porozumienia na realizację tego projektu. Przedmiotem projektów będzie organizacja zajęć jednego semestru UTW z zakresu problematyki objętej ER 2012.

Na konkurs planowane są środki w wysokości ok. 200 tys. euro. Ogłoszenie konkursu planowane jest na I kwartał 2012 r. i ukaże się na stronie internetowej MSZ oraz stronie ngo.pl. Informacje o konkursie dostępne też będą na stronach PKE i BIPE. Projekty wyłonione w konkursie realizowane będą od września 2012 r.

- **Cykl comiesięcznych wykładów *Unia Europejska dla seniorów*** organizowany przez Centrum Informacji Europejskiej Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz ośrodki sieci Regionalnych Centrów Informacji Europejskiej obejmie spotkania dla osób starszych, słuchaczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku i członków stowarzyszeń seniorów.

W czasie spotkań zaproszeni goście mogą wysłuchać wykładu prowadzonego przez zaproszonego eksperta z MSZ, innego resortu lub jednej z organizacji pozarządowych. Spotkania te pełnią również rolę społeczną, tworząc okazję do nawiązania kontaktów towarzyskich. Projekt *UE dla Seniorów* realizowany od 2006 r. będzie kontynuowany w roku 2012. Tematyka wykładów będzie nawiązywać do tematyki Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 oraz do organizacji czasu wolnego, samodzielnego tworzenia projektów i współpracy między organizacjami wspierającymi aktywność osób starszych.

- **Projekt *Bajkowa Europa łączy pokolenia*** powstał jako element wspólnych działań Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce oraz Biura Informacyjnego Parlamentu Europejskiego w Polsce w ramach partnerstwa w zarządzaniu. Jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Projekt został zrealizowany w grudniu 2011 r.

Projekt dotyczył aktywizacji seniorów w ramach Europejskiego Roku Wolontariatu Propagującego Aktywność Obywatelską w 2011 roku i promocji ogłoszonego na rok 2012 Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej. Polegał na organizacji w 16 miastach w Polsce spotkań z dziećmi w przedszkolach lub szkołach, podczas których seniorzy – wolontariusze czytali europejskie baśnie, a animatorzy prowadzili gry i zabawy ruchowe, zajęcia plastyczne, quizy i zagadki na temat Unii Europejskiej.

Na potrzeby projektu uruchomiono stronę internetową projektu www.bajkowaeuropa.eu, na której znaleźć można informacje o projekcie, terminarz i relacje ze spotkań w poszczególnych województwach oraz wziąć udział w głosowaniu na najsympatyczniejszego seniora-wolontariusza.

- **Projekt *Filmoteka Europejska*** jest cyklicznym projektem realizowanym przez Centrum Informacji Europejskiej we współpracy ze Stowarzyszeniem Filmowców Polskich.

W roku 2008 Centrum Informacji Europejskiej z okazji Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego rozpoczęło projekt *Filmoteka Europejska*, w ramach którego w siedzibie CIE odbywały się bezpłatne projekcje filmowe. Część filmów pozyskano dzięki współpracy z ambasadami państw europejskich, inne zostały zakupione.

Projekt kontynuowany był w kolejnych latach: 2009 - ogłoszonym Europejskim Rokiem Kreatywności i Innowacji oraz 2010 - ustanowionym Europejskim Rokiem Zwalczenia Ubóstwa i Wykluczenia Społecznego.

W roku 2012 projekt będzie nawiązywać do tematyki Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej i prowadzony będzie we współpracy ze środowiskami wspierającymi aktywność osób starszych.

Kilkudniowy festiwal filmowy FE Fest każdorazowo organizowany jest w listopadzie w kinie Kultura. Podczas festiwalu prezentowane są filmy fabularne i dokumentalne podejmujące tematykę osób starszych. Po festiwalu wszystkie filmy są ponownie wyświetlane w Centrum Informacji Europejskiej MSZ w ramach darmowych pokazów.

- ***Kalendarz dla seniorów wydany z okazji Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej*** jest elementem wspólnych działań Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce oraz Biura Informacyjnego Parlamentu Europejskiego w Polsce w ramach partnerstwa w zarządzaniu. Jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Kalendarz powstał we współpracy z Akademią Rozwoju Filantropii i firmą Inwestycje Społeczne.

Kalendarz prezentuje sylwetki seniorów, którzy aktywnie angażują się w życie społeczności lokalnych, realizują swoje pasje, dzielą się doświadczeniem i wiedzą z młodym pokoleniem, a także zawiera informacje na temat ER 2012 oraz inicjatyw podejmowanych przez różne instytucje i organizacje na rzecz osób starszych.

Kalendarz zostanie przekazany na przełomie 2011 i 2012 r. do sieci Regionalnych Centrów Informacji Europejskiej, sieci Europe Direct oraz do ponad 300 Uniwersytetów Trzeciego Wieku w całym kraju.

4. Aneks

4.1. Kalendarz wydarzeń centralnych⁹

lp.	miesiąc	organizator	wydarzenie
1.	8 lutego	MPiPS	ZAANGAŻUJ SIĘ!
2.	7 marca	Kancelaria Prezydenta MPiPS	Konferencja międzynarodowa nt. aktywności w ramach obchodów ER 2012
3.	21 maja	Ministerstwo Sportu i Turystyki Przy współpracy z MPiPS oraz MZ	Konferencja na temat: <i>Kształtowanie zdrowego stylu życia seniorów poprzez promocję aktywności fizycznej i edukację zdrowotną</i>
4.	wrzesień	MPiPS MSiT organizacje działające w obszarze aktywności osób starszych	<i>Dni senioralne</i> 1. Dzień ogólny – wystąpienia polityków, władz regionalnych i lokalnych 2. Dzień sportu i zdrowia 3. Dzień edukacji i kultury oraz wolontariatu
5.	wrzesień	MKiDN	II edycja akcji „60+ kultura” pod hasłem „Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą”
6.	październik	MSiT/samorządy	Ogólnopolska Kampania Społeczna Promująca Aktywność Fizyczną/ Światowy Dzień Marszu
7.	grudzień	MSiT/Europejskie Stowarzyszenie Promocji i Aktywności Ruchowej 50+	Festiwal Aktywności Międzypokoleniowej
8.	grudzień	MPiPS	Konferencja zamykająca ER 2012

⁹ Aktualizacja wydarzeń: <http://analizy.mpips.gov.pl/index.php/wydarzenia-er2012.html>

4.2. Kalendarz wydarzeń regionalnych¹⁰

lp.	miesiąc	organizator	wydarzenie
1.	29 lutego	ROPS, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Wojewódzka Konferencja Inaugurująca obchody ER 2012
2.	17-18 marca	Międzynarodowe Targi Poznańskie/Miasto Poznań/Marszałek Województwa Wielkopolskiego <i>Koordinacja Centrum Inicjatyw Senioralnych, Poznań</i>	Targi Aktywni 50+
3.	kwiecień	Samorząd Województwa Dolnośląskiego	VI Dolnośląskie Forum Uniwersytetów Trzeciego Wieku
4.	kwiecień	CIRS-Wrocławskie Centrum Seniora	I Wrocławskie Forum Organizacji Pozarządowych działających na rzecz osób starszych
5.	22-23 maja	Centrum Inicjatyw Senioralnych, Poznań	Międzynarodowa konferencja dotycząca dialogu międzypokoleniowego
6.	czerwiec	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Kraków	Regionalna konferencja na temat: <i>Starości, działań na rzecz seniorów i możliwości dostosowania się do zachodzących zmian demograficznych</i> (poprzedzona konkursem dla/o osobach starszych)
7.	10-16 września	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego Olsztyn, Iława, Lidzbark Warmiński	Warmia Mazury Senior Games 2012
8.	17-19 września	Wojewódzki Park Kultury i Wypoczynku	Kongres Seniora w WPKiW

¹⁰ Aktualizacja wydarzeń: <http://analizy.mpips.gov.pl/index.php/wydarzenia-er-2012-regionalne.html>

		im. Gen. Jerzego Ziętka S.A.	
9.	wrzesień	CIRS-Wrocławskie Centrum Seniora	Dni Seniora- Wrocław 2012
10.	wrzesień	CIRS-Wrocławskie Centrum Seniora	Targi Senioralne
11.	październik	Centrum Inicjatyw Senioralnych Poznań	Senioralni – Międzynarodowy Dzień Osób Starszych + marsz aktywności seniorów
12.	październik	Samorząd Województwa Dolnośląskiego	<i>Obchody Międzynarodowego Dnia Seniora</i>
13.	październik	UM Województwa Lubuskiego	Organizacja <i>Lubuskiego XIV Tygodnia Seniora</i>
14.	październik	CIRS-Wrocławskie Centrum Seniora	Forum Liderów Klubów Seniora
15.	listopad	ROPS Poznań	III Dni Kultury Solidarności

4.3. Lista inicjatyw Uniwersytetów Trzeciego Wieku¹¹

l.p.	miesiąc	organizator	wydarzenie
1.	28-29 lutego	UTW Ostrów Wielkopolski	II Forum Kadry Zarządzającej Wielkopolskich UTW
2.	19 marca 20 marca	Uniwersytet Trzeciego Wieku SGH, Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW, Fundacja dla UJ,	Kongres UTW z hasłem: <i>Innowacyjne UTW dla innowacyjnej gospodarki i społeczeństwa obywatelskiego</i> <i>Panele eksperckie i warsztaty – Galeria Porczyńskich</i>
3.	maj	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łazach	Ogólnopolska Olimpiada Sportowa pt.: III Wiek na Start
4.	2 czerwca	Uniwersytet Trzeciego Wieku Ostrów Wielkopolski	Środowiskowe olimpiady sportowe pt.: Wszyscy jesteśmy sprawni
5.	czerwiec	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Rybniku	Obchody roku UTW z udziałem gości z innych UTW połączone z obchodami 10-lecia działalności

¹¹ Aktualizacja wydarzeń: <http://analizy.mpips.gov.pl/index.php/wydarzenia-er-2012-utw.html>

6.	czerwiec	UTW SGH	Impreza plenerowo-integracyjna dla seniorów na Służewcu
7.	sierpień/wrzesień	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łazach	Ogólnopolski Rajd Rowerowy pt. I tour senior
8.	wrzesień	Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW, Sądcki UTW	Forum III Wieku, konferencja towarzysząca XXII Forum Ekonomicznemu w Krynicy Zdroju
9.	wrzesień/październik	Uniwersytet Trzeciego Wieku/ Słupsk	Naukowa konferencja o charakterze międzynarodowym pt.: Starsi i młodzi – dziedzictwo mądrości
10.	październik	UTW Gliwice	Ogólnopolska inauguracja roku akademickiego UTW 2012/2013 –
11.	październik/listopad	Ogólnopolska Federacja UTW	Konferencja i sesja naukowa w Uniwersytecie Jagiellońskim w związku z 30-leciem UTW na UJ
12.	grudzień	Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW	Konferencja podsumowująca wyniki obchodów ROKU UTW